

Roč. 1919. Věstník Sv.-Václavské Matice Škol. Čís. 1.

VÝZNAM A ŽÁSLUHY SV. JANA DE LA SALLE O ŠKOLSTVÍ.

PŘÍSPĚVEK

K DĚJINÁM VYCHOVATELSTVÍ XVII. a XVIII. STOL.

NAPSAL

Dr. MELCHIOR VOŽDA,
PROFESOR STÁTNÍHO UČITELSKÉHO ÚSTAVU V BRNĚ.

NÁKLADEM SVATO-VÁCLAV. MATICE ŠKOLSKÉ
V PRAZE.

Vděčni za dosavadní podporu ve prospěch našich účelů posíláme u příležitosti 200letého jubilea sv. Jana de la Salle tento spisek svým příznivcům za dobrovolný příspěvek.

**SV. VÁCLAVSKÁ
MATICE ŠKOLSKÁ,
Praha II., Salmova ulice.**

VÝZNAM A ŽÁSLUHY

SV. JANA DE LA SALLE

O ŠKOLSTVÍ.

PŘÍSPĚVEK

K DĚJINÁM VYCHOVATELSTVÍ XVII. a XVIII. STOL.

NAPSAL

Dr. MELCHIOR VOŽDA,
PROFESOR STÁTNÍHO UČITELSKÉHO ÚSTAVU V BRNĚ.

NÁKLADEM SVATO-VÁCLAV. MATICE ŠKOLSKÉ
V PRAZE.

PŘEDMLUVA.

Dne 7. dubna 1919 bude tomu právě 200 let, co rozžehnal se s tímto světem tvůrce obecné školy ve své vlasti, slavný organisator a reformator školství a vychovatelství vůbec, zakladatel ústavů učitelských, plodný spisovatel na poli didaktiky a methodiky, vzorný učitel a vychovatel mládeže, horlivý a neúnavný apoštol dítek, duchovní otec Školských Bratří sv. Jan de la Salle. Muž, jenž pamětliv slov největšího učitele a vychovatele lidstva: „Nechte maličkých přijíti ke mně, neboť jejich jest království nebeské“, celý život svůj zasvětil výchově a vyučování dítek; muž, jenž nejen obětoval tomuto povolání značný majetek rodinný, nýbrž se i vzdal svého čestného společenského povolání. Muž, jenž neohroženě kráčel k vylčenému cíli přes všechna příkoří, osočování a pronásledování; muž, jehož dílo i po smrti, nejen že nezahynulo, nýbrž pevné kořeny zapustilo a po celém světě hojně se rozšířilo, hlásajíc takto neustále slávu zakladatele svého. A přece marně bychom hledali jen přibližně dostatečného ocenění tohoto epochálního paedagoga v dějinách vychovatelství! Solva že učiní se tu a tam zmínka o něm, mezitím co do nebe bývají vynášeni mužové, jejichž díla jako meteory v ovzduší zasvítla, by ještě za života jejich úplně zanikla. Odkud tedy tato neuznalost práce a zásluh sv. Jana de la Salle od moderních paedagogů? Myslím, že správně usuzuji, když tvrdím, že

odtud, poněvadž věhlasný náš paedagog byl římsko-katolický kněz*).

A jelikož i v naší vlasti české již po drahnou dobu blahodárně působí duchovní synové sv. Jana de la Salle, nebude zajisté nemístným, seznámiti širší naše kruhy s tímto znamenitým paedagogem a učitelem a slavným zakladatelem jejich, a to tím více, když se blíží 200leté výročí jeho smrti.

Není však mým úmyslem podati zevrubný životopis světcův, aniž líčiti heroické jeho ctnosti, jako spíše poukázati předně na jeho význam v dějinách vychovatelství, jakož i jeho veliké zásluhy o školství.

Kéž dilko toto přispěje k poznání vznešenosti a důležitosti úřadu učitelského a povzbudí k horlivému a svědomitému plnění povinností, jež povolání učitelské ukládá, na paměť uvádějíc slova písma svatého: „Kteří spravedlnosti vyučují mnohé, budou se stkvíti jako hvězdy na věčné věky“. (Dan. 12, 3.)

V Pohořelicích, o svátku Neposkvrněného Početí Panny Marie r. 1918.

---

*) V Německu zavedl Francke na svých ústavách v Halle reálné vyučování a zřídil prvou průmyslovou školu tamtéž. Touž dobou založil de la Salle ve Francii prvou reálku a průmyslovou školu. Oba paedagogy pohnula k těmto epochálním zřízením tvořící síla křesťanské lásky jakož i nezměrná důvěra v prozřetelnost Boží. Prvý, jenž stál na půdě protestantské církve, zaujímá právem v dějinách vychovatelství a vyučování význačné místo, o druhém však, římském knězi, jehož dílo jest mnohem velikolepější a trvalejší ústavu Franckeova, se sotva činí tu a tam zmínka. cf. Dr. Friedrich Justus Knecht „Der ehrwürdige Johann Baptist de la Salle und das Institut der Brüder der christlichen Schulen“. pag. 94.

I. Úvod.

„Jdouce do celého světa učte všechny národy.“
(Marek, 16, 15.)

Kristus, Syn Boží, přišel na tento svět, by veškeré lidstvo spasil. Za všechny, nikoho nevyjímaje, vylil svou drahocennou krev. Pro všechny, žádného nevyjímaje, zanechal zde na zemi prameny nikdy nevysychající svých milostí. Proto před svým slavným nanebevstoupením pravil apoštolům: „Jdouce do celého světa, učte všechny národy.“ Úloha církve, Kristem založené, je tedy *podstatně vychovatelská*. A církev, poslušna rozkazu svého Božského zakladatele, plnila ji na všech lidech, velkých i malých, bohatých i chudých, všechny vedla ke Kristu a Kristem k Bohu. *Z tohoto katolicismu církve vzešel pojem obecné školy* a proto právem *matkou obecné školy* se nazývá. Vždyť ona pojem školy, školy to pro všechny a zvláště pro chudé nejen zplodila, nýbrž i po věky dokonaleji a obecněji i skutkem osvědčovala. Požorujeme sice i u pohan-ských kulturních národů snahu po výchově, po vzdělání, leč toto bylo přístupno jen jisté části obyvatelstva. Proto vzdělávací ústavy starých národů nebyly vlastními vychovatelskými ústavami, v nichž člověk byl vychováván pro své vlastní vyšší určení, nýbrž byly to

ústavy, kde byla mládež jistých stavů připravována ke službě pro stát.

Jen církev, která jest povolána přinést spásu všem lidem, mohla osnovati ústav, který má dávatí potřebný návod všem dospělým, aby sledovali samostatně svůj životní cíl. A církev osnovu tu prováděla všude a vždy, kdekoliv rozvinula svou požehnanou činnost. Ano i v době krutých pronásledování shromažďovala katechumeny kolem svých učitelských stolic v katakombách, aby je cvičila v křesťanském učení a ve křesťanském životě.

Krátce lze naznačiti činnost církve v oboru školství následovně :

1. *Církev obecné školství založila ;*
2. *církev obecné školství spořádala ;*
3. *církev přispěla k vývinu školství tím, že v lůně jejím vzniklo množství řádů a kongregací, jež výlučně se věnovaly vyučování a výchově mládeže.*

1. Církev obecné školství založila.

Byly to původně: a) školy katechumenické;
b) školy katechetské;
c) školy farní a katedrálční;
d) školy klášterní.

a) *Školy katechumenické.* Poskytovaly vyučování těm kteří se chtěli státí křesťany. Vyučování dělo se postupně. Tak v třídě přípravné předváděna biblická

dějeprava jakož i základní pravdy o stvoření, vykoupení, posvěcení, vzkříšení a odplatě věčné. Navštěvovatelé třídy prvé zváni katechumeni, směli býti přítomni tak zvané mši katechumenů jakož i kázání.

V druhé třídě konečně vyučování, kteří bezprostředně se připravovali ku přijetí křtu. Přijetí do ní záviselo od přísné zkoušky.

b) *Školy katechetské*. Tak nazývány první křesťanské školy ku vzdělání učenců theologů. Nejstarší a nejproslulejší z nich byly v Alexandrii, na níž se přednášela theologie, exegese písma svatého, filosofie, rhetorika, gramatika, matematika, fysika, astronomie a lékařství. Podobné školy byly v Antiochii, Edesse a jinde.

c) *Školy farní a katedrální*. Jakmile přestalo pronásledování církve, zakládány školy tou měrou, jak zřizovány farnosti a biskupství. K zakládání jejich nemálo přispívaly sněmy církevní svými nařízeními a později i křesťanská knížata. Neméně papežové a biskupové žádali od farářů jejich zřizování.

d) *Školy klášterní*. Hned od prvopočátku byly kláštery semenišťem věd a umění. Z jejich škol vyšla celá řada znamenitých mužů jak pro církev, tak i pro stát. Velkého rozmachu dosáhly školy věhlasného řádu Benediktinského.

Byly dvojího rázu: a) školy tak zvané *vnitřní* (scholae interiores), v nichž vychováván dorost klášterní a b) *vnější* (scholae exteriores), v nichž vyučování žáci světští. Mimo náboženství vyučováno triviu (gramaticae, rhetorice a dialectice) a quadriviu (arithmetice, geometrii, astronomii a hudbě).

Neméně však pěstovány i vědy přírodní, lékařské, jakož i zeměpis a dějepis.

Methoda pozůstávala v předříkávání, odříkávání, diktování, přednášení, disputaci a memorování. Kázeň byla sice přísná, ale umírněná. Povšechný dozor nad školami měl opat, vedení pak svěřeno hlavnímu učiteli (magister principalis).

Věhlasné školy byly na Monte Cassinu, Sv. Havlu, Fuldě, Solnohradu, Kremsmünsteru, Břevnově a jinde.

2. Církev obecné školství spořádala.

Učinila tak:

- a) nařízením o zřizování škol;
- b) nařízením o kázní ve školách;
- c) nařízením o ustanovování schopných osob k úřadu učitelskému a o spravedlivou odměnu jejich.

a) Při zřizování nových far přihlíženo bedlivě k tomu, aby při každé byla škola. Podobné i při kathedrálních kostelích zakládány školy. Rovněž nebylo si možno představití klášterů beze škol.

Příkladu církve následovala knížata křesťanská¹⁾, podporující svými nařízenímí vzrůst škol. Jak neuvinně působila církev pro obecnou školu, dokazují nejlépe některá místa dekretu synody evreuxské. Tak ku př. se praví: „Nadějí a jako semeníštěm jak náboženství katolického, tak státu jsou školy, ve kterých

---

¹⁾ cf. Ender, Kirchengeschichte, Dr. Rolfus a Dr. Pfister, Real Encyklopaedie, III. 324.

mládež je naváděna ku pravé víře, ke zbožnosti a k vědomostem; z ní mají vycházeti důstojní a svalí kněží, soudcové a vladaři lidu.“

Jak dokonale je tu pochopena užitečnost a potřeba škol! Z dalších pak míst téže synody vyplývá, že v její dioecesi sotva byla důležitější fara, při níž by nebylo někdy bývalo domu a nadání pro školy.

b) Církev však vydala i blahodárná ustanovení ohledně kázně ve školách, v nichž doporučuje přísnost spojenou s mírností, varujíc zároveň před přílišnou shovívavostí. Neboť, dle slov písma sv. ten, kdo šetří metly, opravdu nenávidí duši svého dítěte. (Přisl. 8, 24.)

Učitel chápej se metly, ale jen tehdy, když jest jí potřebí. Zajisté jeví se v těchto nařízeních veliká vychovatelská moudrost.

c) Konečně starala se církev i o dostatečné zaopatření těch, již se úřadu učitelskému věnovali, nařizujíc všem, jimž náleží ustanovovati učitele ve městech, městýsech a vesnicích, míti péči o spravedlivou odměnu jejich a vyhrožujíc nedbalým duchovním tresty, připomínajíc nemocným farářům neb vikářům, aby nepomíjeli ve svých závětech učitelů.

Jak veliká byla horlivost církve o zřizování a vydržování škol, poznáváme mimo jiné z nařízení biskupa chálonského z roku 1662 arcijáhnům a venkovským děkanům jeho dioecese, v němž se praví: „Berte ročně z kostelního fondu částku peněz, aby mohl býti ustanoven učitel v místech, kde pro chudobu obyvatelstva žádného není. Můžete-li sami nějak přispívati k výživě učitelů, tož volte tento dobrý skutek před jinými, které nejsou tak potřebny a neodkladny. Těm,

kteří chtějí zakládati nadace ku prospěchu kostela, připomínejte, by je učinili tomuto dobrému dílu, a podněcujte bohatých nemocných, aby ve svých závětech věnovali určitou roční částku tomuto účelu, připomínajíce jim důtklivě výbornost tohoto skutku lásky a velikou zásluhu."

Není tedy divu, že již r. 1124 nebylo ku př. ve Francii ani jediné vesnice beze školy.

3. Církev přispěla k vývinu školství tím, že v lůně jejím vzniklo množství řádů a kongregací, jež výlučně se věnovaly výchově a vyučování mládeže.

Ne nadarmo přirovnává se církev zahradě, v níž vyrůstá hojnost ovocných stromů.

A vskutku — v církvi vypučelo na poli výchovy a vyučování tolik rozmanitých řádů a kongregací, jež se zcela věnují vzdělávání mládeže. Jak o hochy, tak o dívky, jak o nižší, tak i o vyšší školství jest dostatečně postaráno. Není oboru, v němž by nepracovala nějaká instituce církve!

Sv. Jan Kalasanský, sv. Ignác z Loyoly, sv. Jeroným Aemilianský, Don Bosco a ne na posledním místě sv. Jan de la Salle — toť jména, s nimiž spojeno jest tolik blahodárných zřízení péče o dobro a výchovu mládeže.

Věděliť zajisté a cítili, že škola jest noviciátem křesťanství, že jest seminářem všech seminářů. Mezi tím, co Piaristé škoře obecné se odcizili, pojavše do své osnovy učebné latinu, zůstali „Školští Bratři“ věrnými dílu zakladatele svého.

Dříve však, nežli pojednáno bude o významu a zásluhách sv. Jana de la Salle, budiž zde kratince načrtnut jeho životopis.

Sv. Jan de la Salle narodil se dne 30. dubna r. 1651 v Remeši, bývalém korunovačním městě francouzském. Jako nejstaršímu a prvorozenému synu ze 7 dítek Ludvíka de la Salle, královského rady při vrchním soudu remešském, kynula mu skvělá budoucnost. Leč povrhnuv marnostmi světa, přijal dne 11. března 1662 tonsuru a vstoupil takto do řady kleriků. A právě, zvoliv toto povolání, učinil rod svůj neobyčejně slavným, ba přímo nesmrtelným. Dle obyčeje tehdejší doby byl již jako 16letý jinoch jmenován kanovníkem při kathedrále remešské, zajisté důkaz o velké ctnosti jeho. Studia theologická konal s výborným prospěchem jednak na Sorbonně, jednak v semináři sv. Sulpicia v Paříži. Ztrativ r. 1671 drahou matku a roku následujícího i milého otce, musil kromě studií starati se o své mladší bratry a sestry. Leč statečně odolav všem pokušením volby stavu svého, byl dne 19. dubna 1678 na kněze vysvěcen. Osm dní po své primici převzal vedení duchovní společnosti „Sester Božského dítky Ježíše“, kterou založil zbožný kněz Roland a jejímž úkolem byla výchova a vyučování dívek. A při této příležitosti uzrál v něm úmysl, by podobnou instituci založil pro výchovu hochů, který též již r. 1680 uskutečnil. S neumornou pílí a ochotou ke všem obětem počal reorganisovati v tehdejší době ladem ležící školství a tak založena téhož roku v Remeši ve farnosti sv. Mořice první škola pro hochy. Při všech těchto pracích nezapomínal na studia

theologická, tak že již roku 1681 po skvěle vykonaných zkouškách promovován na doktora theologie.

Poněkud později zřízena ve farnosti sv. Jakuba nová škola, za níž následovaly školy v Rethelu, Guise, Laonu a mnoha jiných městech Francie. K jakým obětem byl ochoten zbožný a horlivý tento kněz pro dílo, k němuž Bůh ho povolal, dokázal svým přímo heroickým skutkem, *zřeknuv se r. 1683 kanonikátu a důchodů s ním spojených* a o něco později tím, *že rozdal veškeré své zděděné jmění po rodičích chudým*. Od této chvíle byl jeho život nepřetržitým řetězem strádání a bojů, jež jen zloba lidská vymysliti mohla. Není možno na tomto místě všechny vypisovati, jak pro krátkost životopisného nástinu našeho světce, tak i vzhledem k účelu, který jsem si vytkl, poukázati totiž hlavně na význam a zásluhy jeho o školství.

Koho by však zajímalo seznámiti se s hrdinnými ctnostmi sv. Jana de la Salle, tomu doporučuji roku 1896 vyšlé dílo „Čtvero vzorů křesťanského života“, napsali Fr. Tater, Alois Hrudíčka a Frant. Janovský (nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně), nebo výtečné dílo „Der heilige Johannes de la Salle u. seine Stiftung“ — von Dr. Ferdinand Speil — G. Mayr'sche Buchhandlung Kaufbeuren). Znalým pak frančtiny „Histoire de S. Jean-Baptiste de la Salle“ par J. Guibert (Paris Librairie Ch. Poussielgue).

Přes všechny však nástrahy, úklady a protivenství vzkvétaly a množily se ústavy sv. Janem de la Salle založené, tak že při smrti jeho bylo jich již 23 a to v Remeši, Rethelu, Laonu, Guise, Paříži, Chatreusu,

Calais, Rouenu, St. Jonu, Mende, Alais, Grenoblu, St. Denis, Versailles, Moulinsu. Les Vans a v Boulogne.

Vysílen téměř nadlidskými námahami a stálým sebezapíráním upadl na smrtelné lože, a přijav se zbožnosí světce nejsvětější Tělo Páně, zemřel na Velký pátek, dne 7. dubna r. 1719 v St. Jonu předměstí Rouenském.

Zpráva o smrti jeho vyvolala v Roueně veliké rozčilení a každý spěchal, aby spatřil ještě jedenkrát obličej zemřelého hrdiny ctnosti a velikého dobrodince lidstva. Pohřbu zúčastnilo se mnoho duchovních a nesmírný počet lidí všeho stavu. Dilo však jim založené mohutnělo a rozšířilo se do všech téměř končin světa.

Dne 19. února 1888 byl Jan de la Salle papežem Lvem XIII. prohlášen za blahoslaveného a 24. května r. 1900 za svatého. Svátek jeho pak stanoven, na 15. den měsíce května.

II. Význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství.

Paedagogy, o nichž dějiny vychovatelství zevrubněji pojednávají, lze rozdělit na tři třídy, a to:

1. paedagogické theoretiky;
2. paedagogické praktiky;
3. paedagogické theoretiky a zároveň praktiky.

Do třídy prvé zařazujeme ony, jež jedině spisy svými razili cestu novým směrům výchovy a vyučování, jako Baco, Locke, Fenelon, Rousseau a mnoho jiných.

K třídě druhé patří oni, jež prakticky zásady své vychovatelské prováděli, buďto sami vyučující, neb zřizující k tomu cíli zvláštní ústavy vyučovací, aniž by spisů paedagogických zanechali, ku př. Wolfgang Ratichius, Ferdinand Kindermann.

Konečně do třídy třetí řadíme ony vychovatele, již nejen na poli theorie, nýbrž i na poli praxe paedagogicky činnými byli, jako Amos Komenský, Francke, Pestalozzi a jiní. A k tomuto druhu paedagogů patří i sv. Jan de la Salle. On nejen svými spisy z oboru vychovatelství a vyučování novou cestu razil všeobecnému školství, nýbrž a to zvláště svými ústavami, jakož i založením kongregace „Školských Bratří“

vtiskl sobě samému pečeť paedagogického theoretika a praktika.

Jaký jest tedy význam jeho v dějinách vychovatelství a školství?

Na otázku tuto odpovídaje tvrdím, že zajisté ne malý, neboť sv. Jan de la Salle:

1. Postavil veškeré vychování a vyučování na jedině pravý základ, dosažení totiž zemského a nadzemského cíle člověka.

2. Zdůraznil vznešenost, důležitost a zodpovědnost úřadu učitelského.

3. Požaduje od vychovatele a učitele nejen solidních vědomostí, nýbrž i autoritu ctnosti.

4. Volí nejvýhodnější prostředky k dosažení cíle vychovatelského.

5. Přihlíží k individualitě žákově.

6. Popřává výchově tělesné patřičného místa.

7. Hlavní však význam sv. Jana de la Salle spatřuji v tom, že založením své kongragace žije již po více než dvou stoletích a žiti bude ve svém díle, skýtaje požehnání dobré výchovy a důkladného vzdělání nesčetným dítkám, zvláště však dítkám chudiny.

Co jsou u porovnání s ním na příklad Francke (1663—1727) a Pestalozzi (1746—1827)! Francke, jemuž zajisté nikdo neupře jeho vskutku dobrou vůli, jeho zbožnou mysl, jeho pro blaho bližního velikou horlivost, omezil svou činnost na jediný ústav v Halle a nemůže ani z daleka býti přirovnán sv. Janu de la Salle, jehož dílo, jehož školy daly vznik k celému

školství modernímu, jsouce rozšířeny po všech končinách.

A Pestalozzi, který viděl zánik svého ústavu vychovávacího v Neuhořu, ústavu učitelského v Burgdorfu, jakož s počátku mnohoslibného ústavu v Iverdunu, kterak může býti přirovnán k sv. Janu de la Salle, který zanechal při své smrti 23 ústavů vychovatelských po celé skoro Francii, ano jeden již i mimo ni, v Římě totiž!

A tento značný počet kvetoucích ústavů stále a stále se množil a ani krutá revoluce nedovedla je zničiti.

Ano i paedagogický veleduch a průkopník nových směrů na poli vychovatelství a vyučování, slavný Jan Amos Komenský (1592—1670) nevyrovná se co do praktických výsledků svých zásad a oprav v oboru školství sv. Janu de la Salle. Vzorná škola v Saros-Pataku, dle zásad Komenského zřízena a vedena, nepřekala zkladatele svého!

Tím nikterakž neubírám zásluh slavnému obnoviteli školního vyučování a upřímnému příteli mládeže, paedagogu na slovo vzatému Janu Amosu Komenskému; vždyť i on zcela správně uznával, že cílem výchovy a vyučování jest věčné s Bohem blahoslavenství, k němuž jest život zdejší pouze přípravou a jež záleží v nabývání moudrosti, ctnosti a pobožnosti.

Význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství spočívá tedy předně v tom, že

1. postavil veškeré vychovávání a vyučování na jedině pravý základ, uzpůsobení totiž člověka, by

dosáhl nejen svého pozemského, nýbrž i nadzemského určení.¹⁾

Tak jako u každé budovy první a hlavní podmínkou jest pevný a jistý základ, tak i při výchově první podmínkou zdárného působení jest vytknutí správného a jistého cíle, nemá-li celá budova se shroutiti.

Běda, jestliže vychovávání se děje bez kteréhokoliv cíle, neb k pochybnému cíli. Cíl pak veškeré pravé výchovy jest vytknut určením člověka, který však, od Boha byv stvořen, zase k němu veden býti má. Výchovou má býti jednellivec uzpůsoben k tomu, by Boha, stvořitele svého, poznal, by jej jako dobrodince svého miloval, by vůli jeho plnil a tak nejen spokojenosti a blaha pozemského,²⁾ nýbrž i blaženosti věčné účastným se stal. Jedním slovem, cílem pravé výchovy může býti jedině *nábožensko-mravní vychování*.

¹⁾ cf. Règles communes des Frères des Ecoles Chrétiennes Chap. I., article 4. a Chap. II., article 9., v nichž se praví: „Účelem kongregace (Bratři škol křesťanských) jestiž, poskytnouti dětem křesťanské výchovy K tomu cíli se v ní vyučuje, by učitelé, pod jejichž vedením ditky od rána do večera se nalézají, tyto k dobrému způsobu života naváděli, vyučující je tajemstvím sv. náboženství a vštěpujíce jim zásady křesťanství a takto jim patřičné výchovy poskytlí.“ (Chap. I., article 4). A dále: „Duchem pak kongregace budiž horlivost žhoucí u vyučování dítek a u vychovávání jich v bázni Boží, nabádající je k zachování nevinnosti, nebyla-li již ztracena, a vštěpujíce jim největší odpor a největší ošklivost před hříchem a přede vším, co by je o čistotu oloupiti mohlo.“ (Chap. II., article 9).

²⁾ Bohužel, že u převážné většiny moderních paedagogů považováno bývá cílem výchovy buď jen dosažení pozemského blaha, aneb aspoň dosažení nadzemského cíle výchovy se velmi podceňuje, ne-li jim přímo opovrhuje.

K tomu cíli obdařil Bůh člověka rozumem a svobodnou vůlí, jejichž zneužití má pravá výchova, výchova nábožensko-mravní zabrániti; neboť lidstvo bez nábožensko-mravní výchovy není schopno zdárného, klidného a ničím neohrožovaného vývoje.

Nutnou složkou nábožensko-mravní výchovy jest však především cit mravní zodpovědnosti. Pročež každá výchova, v níž tento se opomíjí, ani výchovou zvána býti nemůže. Tento cit mravní zodpovědnosti nenahradí ani kategorické imperativy Kantovy ani ideje Herbartovy!

Liberalism, volnomyšlenkářství, atheismus i monismus a všechna ostatní moderní náboženství zdokonalila člověka tak dalece, že překonal i nejzručivější zvíře.

Běda lidstvu, bylo-li by zbaveno nejhlavnější mravní opory, výchovy nábožensko-mravní! Pročež neskonanou službu prokázali jemu všichni ti, jež usilovali o to, by výchova děla se na základě nábožensko-mravním.

A mezi ně, a zajisté ne na místě posledním, patří i sv. Jan de la Salle. Nejen že sám se stal vychovatelem a učitelem dítek lidu, a to především lidu chudého, nýbrž on založením „Školských Bratří“ zorganizoval celou armádu vychovatelů na slovo vzatých. Kolikerého dobrodiní dostalo se lidstvu tímto způsobem ve všech téměř končinách světa! Simě, jež zasel, vzrostlo v mohutný strom, který svými bahatými plody oblažuje skoro celý kulturní svět. A bylo-li v XVII. a XVIII. století zapotřebí výchovy nábožensko-mravní, čím více je jí zapotřebí za dnešních dnů!

Není zajisté nikomu neznámo, kterak všemožnými prostředky se pracuje na odstranění veškerého nábo-

ženského vlivu ve vychovávání a vyučování. Nemohouf se títo pseudovychovatelé ani dočkati okamžiku, kdy by svým lžipokrokem opanovali úplně pole výchovy, zapomínajíce, že lidstvo bez duševní opory, bez víry¹⁾ a náboženství nemůže existovati a spěje samovolně k záhubě.²⁾

Proč padla učenost Řekův a Římanův a umění jejich s výše ducha spadlo do bahna sprostoty? Proč národové druhdy slavní a mocní, ovládající svět v každém oboru, zmizeli? Následkem demoralisace, následkem výchovy postrádající veškeré výchovy nábožensko-mravní a pročež marným bylo volání Ciceronovo: „Stavte chrámy ctnostem a nikoli neřestem.“

Pročež všichni dobré vůle na palubu, abychom včas zabrániti mohli možné katastrofě. Tomu zabrániti i u našeho národa, jest svatou povinností. Lid tvoří jádro národa. Duše lidu je v zásadě ušlechtilá, otevřena dobru i krásnu. Záleží na učitelích i výchově, aby zdárně se vyvíjela a národní charakter se očisťoval, upevňoval a stal se zářným zrcadlem duše celého národa.

Pravá výchova hledí však v harmonickém souladu pěstiti rozum i srdce. Škola tedy, jeden z předních ústavův vychovávacích nemá jen vyučovati, nýbrž a to na prvním místě i vychovávati. Leč bohužel nepozorujeme, že nynější škola si hledí více hlavy než srdce, že vyučuje, ale nevychovává? Sv. Jan de la Salle však

---

¹⁾ Každý výchovný systém, jenž víru klade na druhé místo, jest pochyben. (Gladstone.)

²⁾ Beznáboženská výchova velkým jest neštěstím, jest daleko nebezpečnější státu nežli církvi. (Disraeli.)

výslovně žádá, by školy jeho nejen rozum žáků tříbily a vědomostmi obohacovaly, ale zároveň by srdcím jejich vštěpovaly ctnosti jak občanské, tak i věrných synů církve.

Jedině tam lze docílit dobrého výsledku, kde v harmonickém souladu rozum i srdce se pěstují a vychovávají, vždyť právě tímto souladem zabráníme skepticizmu na jedné a cillivůstkářství na druhé straně.

A tak dále a děje se až dosud v ústavech de la Šallových. Tyto hledí v té míře jak rozum žáků jim svěřených tříbili a vědomostmi obohacovali, tak také vůli síliti a srdce zušlechťovati. Ze škol sv. Jana de la Salle vycházeti mají mladí lidé, kteří by byli dobře vyzbrojeni nejen vědomostmi ducha, nýbrž i vlastnostmi šlechetného srdce, mladí lidé, kteří by byli zdatnými členy lidské společnosti.

Význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství jeví se ale nejen v tom, že postavil veškeré vychování a vyučování na základ nábožensko-mravní, nýbrž dále i v tom, že

2. zdůraznil vznešenost, důležitost a zodpovědnost úřadu učitelského. .

K zdárnému plnění povinností, jež s úřadem vychovatele a učitele spojeny jsou, jest nesporně zapotřebí též jistého nadšení pro tak veledůležitý úkol. To věděl sv. Jan de la Salle velmi dobře a proto hleděl všim možným úsilím nadchnouti duchovní své syny pro záslužný, byť by i těžký úřad učitelský.

„Bůh vás vyvolil.“ tak praví na jednom místě¹⁾ k duchovním svým synům, „byste učili dítky znáti Ježíše Krista, jakož i zásady křesťanského života a prostředky, jimiž by zabezpečili spásu duší svých. Může-liž býti úřadu čestnějšího, jako vésti dítky ku Kristu! Jste zajisté spolupracovníky Ježíšovými a dělíte se s anděly strážnými o vznešený úřad, pečovati o duše a je vzdělávati.“

Pročež každý dobrý učitel má za nejdůležitější povinnost svou pokládati, by své žáky naváděl ku křesťanskému životu, pamětliv slov Kristových: „Učte je zachovávat všchno, co jsem vám poručil.“²⁾ „Nic nebudíž vám tak důležitým, jako vštípiti dětem umění spásy.“³⁾ De le Sallův učitel a vychovatel má srdce žáků nadchnouti ke ctnostem křesťanským,⁴⁾ má je naplniti oškivostí a odporem ke hříchu.⁵⁾

Jak vznešený úkol to tedy býti spolupracovníkem Ježíšovým a jeho učenníků!

Jemu zajisté tanula na mysli krásná slova sv. Jana Chrysostoma: „Což většího, jako ducha pěstiti, mravy dítek vzdělávati! Nad každého malíře, nad každého sochaře, nad všechny toho druhu umělce vznešenějším pokládám onoho, jenž vzdělává ducha dítek.“

Dítka vychovávatí znamená dle sv. Jana de la Salle, rozum jejich vyvíjeti, paměť obohacovati, je

---

¹⁾ Rozjímání de la Sallova na den 20. prosince.

²⁾ Matouš, 28, 20.

³⁾ Rozjímání de la Sallova na den 25. dubna.

⁴⁾ Ibidem na den 21. dubna.

⁵⁾ Ibidem na den 1. února.

k uvažování a k usuzování naváděti; znamená vybíjeti je všemi dovednostmi, potřebnými k řádnému plnění povinností stavu jejich. Dítky vychovávat, tof dle sv. Jana de la Salle, znamená nadchnouti dítky láskou k dobrému a odporem ku zlému; znamená vůli jejich bez donucení k dobrému nakloniti a povahu jejich zušlechťovati; znamená naváděti je k boji proti zlým náklonnostem a zvyklostem. Jedním slovem, dítky vychovávat, tof dle sv. Jana de la Salle znamená, vésti je k poznání a následování Ježíše Krista.

Jak vznešený to tedy úřad! Předmět, jímž učitel a vychovatel se zabývá, není plátno jako u malíře, není kámen neb dřevo jako u sochaře, jestif to nesmrtelná duše, jež po andělich prvé místo zaujímá mezi tvory, jest dítko, nejdrahocennější to naděje, rodiny, církve a vlasti.

O něm platí slova sv. evangelia: „Kdož by přijal jedno z těchto maličkých ve jménu mém, mne přijímá.“¹⁾

Vznešenost úřadu učitelského a vychovatelského vysvítá dále z prostředků, jichž se při ní používá, z nichž nejvzácnějšími jsou vyučování, dobrý příklad vychovatelův, zvláště však náboženství, které zde spolupůsobí. „Neznám, praví Fenelon, co by lépe velikost a vznešenost výchovy naznačovalo jako myšlenka, že náboženství jest jí prostředkem, tak že tedy největší ve světě nemá jí dosti velikým.“²⁾

Křesťanský učitel jest v pravdě pomocníkem Božím, který s milostí Jeho pracuje na zdokonalení duší

¹⁾ Marek, 9, 36.

²⁾ Fenelon, Výchova, 3. kniha, 9. hlava.

dítek jemu svěřených. I jemu platí slova písma sv.: „Pracuj se mnou na evangeliu s pomocí Boží“¹⁾

O vznešenosti úřadu učitelského svědčí slova sv. Jana de la Salle: „Vyučováti dítky tajemstvím sv. náboženství, vštěpovati jim ducha křesťanství, neménším dílem jestli, než pracovati na obrácení pohanů. Pročež jest úřad náš po kněžství nejvznešenějším v církvi, jelikož ve zvláštní míře jest způsobilým je podporovati.“²⁾

Vznešenost úřadu učitelského poznáváme konečně i na jeho výsledcích.

Nepodaří-li se dílo maliři, sochaři neb jinému umělci, nemá to dalece tak vážných následků, jako nezdaří-li se výchova dítky.

Jak smutné následky dostaví se nejen pro dítko, nýbrž i pro rodinu, spoluobčany i pro učitele samého. Pravdiva jsou tedy slova slavného Gersona: „Přemýšlím-li co nejvíce, nenalézám krásnějšího úřadu nad vychování mládeže; nevidím většího, než vyrvali dítky nepříteli lidské společnosti, jež hledí zahubiti.“

Ze vznešenosti a důležitosti úřadu učitelského vyplývá samo sebou i veliká zodpovědnost jeho. Zodpovědnost oproti Bohu, církvi, oproti státu, ano i oproti dítkám samým.

Jakých výsledků musí se dopracovati učitelé a vychovatelé prodchnutí nejen vznešeností, ale i zodpovědností úřadu svého!

---

¹⁾ Tim. 1, 8.

²⁾ Rozjímání de la Sallova — na den 12. března a 15. srpna.

Jak velikého tedy významu v dějinách vychovatelství dobyl si sv. Jan de la Salle tím, že nejen zdůraznil vznešenost, důležitost a zodpovědnost úřadu učitelského, nýbrž i vdechl ducha svého tak nesčetným učitelům a vychovatelům.

Však význam jeho jeví se dále v tom, že

3. požaduje od vychovatele a učitele nejen solidních vědomostí, nýbrž i autoritu ctnosti.

Jako nikdo nemůže dáti, čeho sám nemá, tak také nelze vyučovati bez dostatečných vědomostí a dovedností. To dobře vystihl sv. Jan de la Salle, pročež se postaral o důkladné vzdělání svých duchovních synů.¹⁾

K tomu cíli zřídil při svých ústavech zvláštní učiliště pro dorost řeholní, tak zvané noviciáty a scholastikáty. Později k noviciátům bývaly připojeny juvenáty t. j. přípravky pro ústavy učitelské, do nichž přijímání byli hoši 14 až 16letí.

Tyto ústavy poskytovaly nastávajícím učitelům a vychovatelům potřebných vědomostí k řádnému zastávání úřadu. S tím se však náš věhlasný paedagog nikterakž nespokojil.

Vždyť vědomosti samy nečiní nikoho ještě dobrým učitelem. Nestačí tedy, by učitel věděl, čemu má učit, nýbrž i kterak má vyučovati. K tomu cíli uložil své bohaté zkušenosti, jak z oboru vyučování, tak i vý-

¹⁾ cf. Règles du gouvernement pag. 79, 81, 127, 151, 177, 180.

chovy ve spise „La conduit des Écoles Chretiennes“, návodu to k praktickému vyučování.

Kniha tato byla vytištěna po prvé v Avignonu r. 1720, tedy rok po smrti de la Sallově, přesně dle rukopisu, jež svatý zakladatel zanechal. Generální shromáždění, během let v kongregaci odbývaná, knihu v mnohém změnila a učiněny přídavky; v podstatě však zůstala táž i v dalších vydáních.

Dělí se na tři části: První pojednává o způsobech, kterak se mají podávati jednotlivé discipliny učební. Druhá pak o prostředcích, kterými lze udržeti kázeň ve škole.

Třetí konečně o školním inspektoru, o vzdělavateli učitelů a výchově chovanců.

Mohli bychom dílo toto nazva'i právem „*praxí ve škole*“, neboť dává podrobný skoro návod, kterak jednotlivým předmětům se má vyučovati. Celá kniha jest nepomíjející ceny, neboť dýše z ní tolik nadšenosti pro vznešené povolání učitelské a obsahuje tolik moudrých a praktických rad, kterých je schopno jen hluboce psychologické pojmání a zralá zkušenost.

Kdož by tedy mohl pochybovati o důkladném, theoretickém i praktickém vzdělání, jež poskytnouti žákům svým se přičiňoval neúmorně sv. Jan de la Salle!

Avšak nejen důkladných vědomostí a nezbytných dovedností požaduje de la Salle od učitele a vychovatele, nýbrž i především i autoritu ctnosti.

Sv. Jan de la Salle žádá na svém učiteli 12 ctností, jež jsou obsahem dokonalosti učitelské. Jsou to: vážnost, mlčelivost, pokora, opatrnost, moudrost,

zdrželivost, tichost, horlivost, bdělost, zbožnost a velikomyslnost.

Na prvém místě tedy požaduje od dobrého učitele vážnost čili autoritu.¹⁾

Jestli autorita vliv učitelův na vůli žáků, jimž by je pohnul k pořádku, úctě a poslušnosti. Bez autority jest veškeré zdárné vychování nemožným. Vážností učitelovou musí býti žáci ovládáni, by se předešlo jejich nevázanosti. Podkladem autority učitelovy budiž bázeň spojená zároveň s úctou a láskou žáků k učiteli. Další ctností, jež požaduje de la Salle na dokonalém učiteli, jest mlčelivost.

Zdá se snad mnohému na prvý pohled nejméně podivným tento požadavek našeho paedagoga. A přece kolik moudrosti jest v něm obsaženo. Ve škole, v níž učitel mnoho neb v nepravý čas mluví, nenajdeme nikdy oné kázně, jež je podmínkou úspěšného vyučování. Dle sv. Jana de la Salle má učitel mluvíti jen tehdy, když je toho zapotřebí a když znamením nemůže se se žáky dorozuměti. Jak mnohdy dostačí mlčení učitelovo, by celá třída v patřičné kázni byla udržena. Chce-li učitel, by mu žáci věnovali náležitou pozornost a čerpali z jeho poučení potřebného užitku, musí se vyznati v umění, by v pravý čas mluvil a v pravý mlčel.

Vzorem pravého učitele byl sv. Janu de la Salle Božský Spasitel sám, jenž pravil: „Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem.“²⁾ Pročež žádá na učiteli též tyto ctnosti. Učitel a vychovatel mají

---

¹⁾ Nikdo tebou neopovrhuj! Tit. 2, 15.

²⁾ Matouš 11, 29.

si býti vždy vědomi slov sv. apoštola Pavla: „Protož ani ten, kdož sází, jest něco, ani ten, kdo zalévá, ale Bůh, jenž dává vzrůst.“¹⁾)

Opatrnost, již de la Salle na dokonalém učiteli žádá, záleží ve znalosti, volbě a použití vhodných prostředků k dosažení vytčeného cíle, jakož i v předvidání a odstraňování možných překážek. Je-li kde opatrnosti potřebí, pak jest to zajisté na prvním místě při výchově dítek. Opatrný učitel jedná vždy s klidem a rozvahou; neukvapuje se, nedá se strhnouti vášní. Opatrný učitel nepřetěžuje svých žáků přílišným a těžkým učivem, zvláště ne učivem neužitečným, jelikož dle Fenelona jen užitečné duchu jejich má vštěpovati. Opatrný učitel varuje žáky své před špatnou společností, nejedná v rozčilení zvláště ne při domluvě neb trestech.

K opatrnosti druží se nezbytně moudrost, jež učí křesťanského učitele správně nahlížeti na důležitý úkol úřadu svého, jež jej nabádá, by studoval povahu svých žáků a pak přiměřený ohled bral na jejich vlastnosti a chyby. Tato ctnost poučuje jej o působivosti dobrého příkladu a proto pobízí jej, by bděl co nejpečlivěji nad slovy a skutky svými. Zajisté nikdo nepochybuje o tom, že úřad učiteleský a vychovatelský jest úřadem obtížným, který vyžaduje velkých a mnohých obětí od těch, kdož se mu věnují.

K snadnějšímu snášení těchto obtíží pomáhá dokonalému učiteli křesťanská trpělivost, spojená s velikomyslností.

---

¹⁾ 1 Korint. 3. 7.

Trpělivost jestif ctností, jež působí, bychom všechny obtíže, zvláště ony, jež povolání naše s sebou přináší, zmužile, s důvěrou a oddaností do vůle Boží snášeli. Trpělivý učitel nediví se tedy předně, jestliže při vykonávání svého úřadu narazí na obtíže; při neúspěších není smutným neb mrzutým, nedá se uchvátiti ni hněvem, ni prudkostí. Jemu tanou na mysli, jak příklad Božského Spasitele, který tolik trpělivosti a velikomyslnosti ukazoval oproti apoštolům a těžko chápavým posluchačům svým, tak i slova písma sv.: „Mějte trpělivost se všemi.“¹⁾ a „Kdo mne následuje, zapři sebe sama, vezmi kříž svůj a následuj mne.“²⁾

Jej povzbuzují útěchyplná a povznášející slova sv. Jana de la Salle: „Nedivte se nikterakž, jestliže narazíte při vykonávání úřadu vašeho na překážky a protivensství. Čím více při tom trpíte, tím raději máte jej zastávat, neboť buďte ujistěni, že Bůh stejnou měrou požehná pracím vašim.“³⁾

Jak vznešenou ctností jestif křesťanská trpělivost, vždyť Bůh sám jest nám nejkrásnějším příkladem v ní.⁴⁾

Křesťanská trpělivost nejen že není znamením slabosti, nýbrž ukazuje silnou a velikomyslnou duši.⁵⁾

Netrpělivost rozmnožuje jen obtíže, ztrpčuje život, činí melancholickým, seslabuje a podrývá zdraví.⁶⁾

Ano „Běda těm, jež ztratí trpělivost.“⁷⁾ Dále po-

1) 1. Soluň 5, 14.

2) Matouš 5, 39.

3) Rozjímání de la Sallova na den 10. května.

4) cf. Kniha Moudr. 13, 1. Matouš 15, 1. a 16, 24.

5) Conf. Přísl. 16, 32.

6) Ibidem 14, 17 a 19, 19.

7) Sir. 2, 16.

žaduje náš věhlasný paedagog na svém učiteli zdrželivosti a bdělosti.

Zdrželivost učitelova pozůstává v tom, že ve svých slovech a jednáních se vystříhá všeliké unáhlenosti a všeho nedostatku nutných ohledů. Učitel, obdařen touto vlastností, jedná vždy dle rady Ducha sv.: „Dej pozor na sebe!“¹⁾ Udílení rozkazů, napomenutí, kárání neb trestů děje se po předchozí úvaze. Nečiní tak nikdy v rozčilení, ukvapenosti neb dokonce ve zlosti. Zůstává vždy pánem sebe, aniž by se dal svěsti netrpělivosti.

Zdrželivý učitel chrání se veškeré důvěrnosti, jež podrývá jen jeho autoritu a svádí ku stranickosti. Zdrželivost učitelova jest mocným prostředkem ku vzdělání a povzbuzení žáků ke ctnostnému životu.

Jelikož učitel a vychovatel jest zodpovědným za své svěřence, žádá vším právem sv. Jan de la Salle od nich i bdělosti.

Tato jeví se v ustavičné pozornosti na vše, co se týká jemu svěřených žáků.

Ku bdělosti vyzává nás Bůh, Ježíš Kristus a církev.²⁾ Krásně praví sv. Jan Chrysostomus: „Drahocenný poklad byl svěřen vaší péči a bdělosti — dítky.“ A sv. Jan de la Salle: „Ve vašem úřadě musíte chrániti dítky s největší bdělostí oproti vnitřním a vnějším nepřátelům. Nebditi nad dítkami vám svěřenými, znamenalo by, zklamati očekávání rodičů a lidské společnosti“.³⁾

¹⁾ 1. Tim. 4, 16.

²⁾ Conf. Sir. 12, 11. 2. Tim. 4, 5. 1. Tim. 4, 16.

³⁾ Rozjímání de la Sallovo na den 21. dubna.

Konečně žádá de la Salle na dokonalém učiteli zbožnost a horlivost. Jako tělo potřebuje k udržení sil a zdraví pokrmu, tak také i duše k udržení svěžesti má zapotřebí duchovního pokrmu, jež jest zbožnost. Písmo sv. přirovnává zbožného ke stromu, jenž přináší ovoce svého času.¹⁾

Jestliže zbožnost jest potřebnou každému křesťanu, čím více tedy křesťanskému učiteli, jenž věsti má dítky ku zbožnosti. „Vám svěřen byl svatý úřad,“ tak praví na jednom místě sv. Jan de la Salle, „pročež je vám zbožnosti ve velké míře zapotřebí.“²⁾

Zbožnost podporuje a sílí v těžkostech úřadu učitelského. Úřad učitelský vykazuje tak mnohých úskalí a nebezpečí! Jak zapotřebí jest božského přispění svědomitému učiteli! Právem tedy dí sv. Jan de la Salle: „Jelikož náš úspěch od přispění božského závisí, proto přednášejte jemu veškeré své potřeby a těžkosti a proste jej o světlo a sílu, jakož i o ostatní potřebné milosti.“³⁾

Svědomité zastávání úřadu tak důležitého, vznešeného a zodpovědného, jakým jest úřad učitele a vychovatele, vyžaduje zajisté veliké horlivosti. „Jste povoláni,“ praví sv. Jan de la Salle, „svěřené vám dítky věsti k poznání Boha, a k tomu je vám zapotřebí veliké horlivosti. Hlásejte tedy neúnavně Ježíše Krista a zásady jeho dle příkladu apoštolů.“⁴⁾

---

¹⁾ Žalm 1, 3.

²⁾ Rozjímání de la Sallovo na den 3. ledna, 13. března a 3. listopadu.

³⁾ Rozjímání de la Sallovo na 2. neděli po Velikonoci.

⁴⁾ Ibidem na den 30. listopadu.

A na jiném místě dí: „Když jste byli povoláni k úřadu učitelskému, zavázali jste se, starali se o spásu žáků vám svěřených, jako o vlastní, neboť k tomu cíli jste se spojili, byste pracovali na posvěcení jejich.“¹⁾

Za další důvody k horlivosti uvádí odměnu, již dostane se těm, kteří se dítek ujímají, dle slov Písma sv.: „Kdo jedno z těchto dítek ve jménu mém přijme, mne přijímá.“²⁾ a nebezpečí, jež dítkám ve světě hrozí³⁾ Jakých úspěchů na poli právě výchovy lze se nadíti od učitelů, vyzbrojených nejen solidními vědomostmi, nýbrž i autoritou ctnosti!

Křesťanská výchova jest nejen dílem lidským, ale i božským a tudíž musí při ní býti použito nejen prostředků přirozených, nýbrž i nadpřirozených.

Další význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství spočívá v tom, že

4. volí nejvhodnější prostředky k dosažení cíle vychovatelského.

Většina moderních paedagogů spatřuje cíl veškeré výchovy jedině v uzpůsobení jednotlivce, by se stal zdatným členem lidské společnosti a opomíjí úplně nadzémského určení, totiž věčné spásy. Marně bychom proto hledali u nich onoho prostředku vychovávacího, jemuž de la Salle vyhražuje prvé místo. Jako prostředky vychovávací označuje především modlitbu, vyučování, bdělost, dobrý příklad, odměnu a trest.

---

¹⁾ Ibidem Rozj. 13.

²⁾ Matouš 18, 5.

³⁾ 1. Petr. 5, 8.

O modlitbě jako prostředku výchovy praví: „Budte přesvědčeni, že svatou proslovil pravdu sv. Pavel, říká, že člověk jenom sází, zalévá, vzrůst však že dává Bůh; budte přesvědčeni, že jenom Bůh může pravé požehnání dáti vašemu dílu a k dobrému dovésti je cíli.

Střetnete-li se tudíž při výchově mládeže s těžkostmi, nebudou-li někteří chovanci z vašeho vyučování míti žádoucího užitku, narazíte-li při svém díle na ducha nevázanosti a neúčelivosti, shledáte-li u některého velikou náklonnost k zlému, poznáte věru, jak potřebí vám je — utéci se k modlitbě, jak potřebí jest Božského Spasitele prositi, by vás nadchnul svým duchem, ježto vás vyvolil za spolupracovníky o spáse dítek. Všimněte si také Spasitele, jakožto dobrého pastýře, jenž hledá ovce ztracené a naleznuv ji, nikterak ji nebije, nýbrž klade si ji na ramena a nese domů.

Jste jeho zástupci, podobejte se mu. Věduce, že vaše síla nestačí na dílo tak vznešené, ustavičnou modlitbou k Pánu se utíkejte! Předkládejte mu denně potřeby svých žáků, obtíže i svou nedostatečnost a Pán vida, že sebe pokládáte jen za mdlé nástroje v ruku jeho, dá zajisté vám, zač prosíte.“¹⁾

Jelikož pravá výchova pozůstává v tom, aby dítky byly vedeny k plnění povinností oproti Bohu a jelikož zbožnost jest první a nejdůležitější povinností oproti Bohu, leží tedy na snadě, s jakou opravdovostí má učitel dbáti o to, by záhy zbožnost do srdcí dětských všípena a v nich udržována byla.

---

¹⁾ Rozjímání de la Sallova o modlitbě.

K tomu cíli žádá sv. Jana de la Salle od učitele, by nejen dítky denním modlitbám přiučil a přidržel, ale aby je naváděl k obcování službám Božím a k častému přijímání svatých svátostí.

Poněvadž Bůh modlitbu a sv. svátosti lidem zanechal, by je od hříchu osvobodil a v milosti udržel, není zajisté nic důležitějšího, jako často klásti dětem na srdce, by pilně používaly těchto prostředků spásy.

Druhým mocným prostředkem výchovy jest mu vyučování, Pročež požaduje od svých duchovních synů, by se věnovali vyučování s horlivostí a láskou, postupující při tom od lehkého k těžšímu, od bližšího ku vzdálenějšímu, slovem — methodicky.

Žádá od nich náležitou přípravu, jakož i trpělivost, shovívavost, dobrotu a jistou plánovitost. Zvláštní důraz klade na duševní síly a stáří žáků, by nebylo více od nich požadováno, než seč jsou.

Neméně důležitým prostředkem výchovy jest dle sv. Jana de la Salle: bdělost. Jestliže dospělým jest bdělosti zapotřebí,¹⁾ k níž Bůh, Ježíš Kristus a církev nás vybízí,²⁾ čím více bude zapotřebí, bychom bděli nad dítkami, našemu vedení svěřenými. „Jste povinni,“ praví sv. Jan de la Salle, „bdíti nad každým vám svěřeným dítkem, jako taci, kteří jednou účet klásti budou.“³⁾ „Považte, jak hrozná to zodpovědnost pro vás. Ztraceno-li bude jedno z nich vaší vinou, požádá Bůh duši za duši.“⁴⁾

---

¹⁾ Rozjímání de la Sallova na 3. neděli po sv. Duchu.

²⁾ 2. Tim 4, 5. Přísl. 3, 14. Sir 12, 11.

³⁾ Hebr. 13, 17.

⁴⁾ Rozjímání de la Sallova na den 3. listopadu.

Jedním z nejpůsobivějších prostředků vychovávacích jest beze sporu dobrý příklad. Ježíš Kristus sám vybízí apoštoly: „Tak svítež svělo vaše před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a velebili Otce, jenž je v nebesích.“¹⁾

A sv. Pavel napomíná žáka svého Timothea: „Budiž vzorcem věřícím!“²⁾

„Jest vaši povinností“ — dí sv. Jan de la Salle — „byste v oněch ctnostech se cvičili, ku kterýmž dítky nabádati máte.“³⁾

„Jelikož jste stavem svým povinni, dítky vyučovati, musíte jim býti vzorem ve všem. Vaše horlivost málo by prospívala, kdyby se omezovala jen na pouhá slova. Má-li býti působivou, musí dobrý příklad k vyučování se přidružiti.“⁴⁾

„Nemůžete lépe žáků svých vyučovati, než když je dobrým příkladem vzděláváte...“ „Budte takými, jakými je chcete míti! Lépe je přesvědčite dobrým příkladem, nežli všemi slovy, jež byste jim řekli.“⁵⁾

Na posledním místě uvádí jako prostředek vychovávací odměnu a trest.

Dítka musí býti naváděny, by konaly dobré z nejčistších úmyslů, z lásky k Bohu, ke cti a slávě Boží. Ne, časný zisk neb jiné výhody mají býti pohnutkami ku konání dobrého, tak jako ne zase strach před trestem vystřihání se zlého.

¹⁾ Matouš 5, 16.

²⁾ 1. Tim. 4, 12.

³⁾ Rozjímání de la Sallova na ponděli prosebné.

⁴⁾ Ibidem — na den 6. června.

⁵⁾ Ibidem — na den 22. září.

Pročež žádá sv. Jan de la Salle od svých učitelů, by právě těchto prostředků vychovávacích s velkou obezřetností používáno bylo. Přílišná chvála činí ješitným, tak jako častý trest olupuje.

Jelikož však konání dobra vyžaduje námah a sebezapírání, proto jest odměny hodno a důstojno. Z toho důvodu zavedl sv. Jan de la Salle do svých škol různé druhy odměn, -- privilegie, obrazy, dobré známky, lístky -- aby jimi vzbudil a udržel ušlechtilé závodění mezi žáky. Při udílení jich má však pánovati nejprísnější spravedlnost.

Nejvyšší odměny, tak di de la Salle, náležejí dobrému chování, potom následují odměny za prospěch, na třetím místě za pilnou docházku a za pozornost při učení. Odměny zbožnosti buďte krásnější jiných a odměny pilnosti lepší než odměny rozumnosti.

Cení tedy dobrou vůli více než vlohy. Nejvyšší odměna jest stanovena jen za plnění p vinností nej přednějších a nejsvětějších -- povinností k Bohu.

O trestech je známo, že ve vyšších i nižších školách 17. a 18. století byly mnohé a přísné. Heppe o tom di: „Ustavíčné bití, nadávky, hrozby, zlořečení, vyčítání tělesných nedostatků a pod., pokládalo se za nejúčinnější prostředek kázně, poučení a výchovy; proto lidé a zejména školní děti veskrze měli školu za káznici, kde byly domovem jen surovost a nemilosrdná tvrdost.“¹⁾

Z toho důvodu předpisuje sv. Jan de la Salle svým duchovním synům: „Bratři mají všechnu možnou

---

¹⁾ Heppe — Geschichte des deutschen Volksschulwesens I., 57.

pozornost a bdělost míti nad sebou samými, aby žáky své jen zřídka trestali. Necháť jsou přesvědčeni, že tento způsob jest hlavním prostředkem k dobrému řízení školy a k zavedení velikého do ní pořádku.¹⁾

V dalších člancích téže kapitoly předpisuje, by se netrestalo v pobouření mysli, ve vášni hněvu neb netrpělivosti;²⁾ nepřipouští dávatí dětem urážející jména.³⁾ vylučuje tělesné tresty.⁴⁾

Ve svém „La conduit des Écoles Chrétiennes“, praví v kapitole „O trestech“: „Užití trestů může býti ve školách ku prospěchu, když stane se s opatrností a zřídka; neboť jinak by díky trestu přivykly. Aby vždy příhodný volen byl trest, musí učitel povahu dítek a jich síly duševní studovati.“

Pro lehkomyšlnost a nebo pro nevědomost dítek nepřipouští se trestati. Přípustné tresty jsou:

1. zbavení úřadu,
2. stání v řadě lavic, nebo mimo ně,
3. trestní úkoly,
4. přesazení,
5. špatné známky,
6. vyloučení ze školy.

Každý trest, má-li býti k užitku, musí býti se strany toho, jenž jej uděluje:

1. prost veškeré nenávisti a vášně,
2. laskav,

---

¹⁾ Règles communes des Frères des Écoles Chrétiennes
Chap. VIII., article 1.

²⁾ Ibidem article 3.

³⁾ Ibidem article 4.

⁴⁾ Ibidem article 5, 6.

3. spravedliv.
4. přihoden.
5. zmírněn.
6. kliden.
7. opatrný: se strany toho, kdo jej přijímá:
  1. dobrovolný.
  2. uctivý.
  3. tichý.

Trest musí býti vždy přiměřen povaze dítky i jeho poklesku. Hlavně však má učitel dbáti, aby pokleskům dítek předešel a je zamezil.

Význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství jeví se dále v tom, že

5. přihlíží k individualitě žákově.

Vychovávati, vychovávati správně — toť pravým uměním. Zde mstí se každé šablonování. Má-li se docílit dobrého výsledku, tu musí se způsob výchovy více méně přimknouti k osobnosti chovancově, čili jinými slovy, musí býti dbáno jeho individuality.

Tuto však seznali a správně posuzovali, může býti jen výsledkem bedlivého pozorování, přirovnávání a se přizpůsobování.

To dobře vystihl sv. Jan de la Salle, který vysvětluje ve IV. hlavě spisu svého „La conduit des écoles chrétiennes“ obšírně způsob, kterak zaznamenávají se mají zkušenosti v tomto oboru a kterak jich užívati ve prospěch výchovy a vyučování. Článek tento stanoví: „Na konci každého školního roku sepíše každý učitel katalog svých žáků, kdež označí dobré vlastnosti

a vady každého žáka své třídy, během roku pozorované.

Takto vypracované katalogy odevzdají učitelé svým ředitelům, kteřížto počátkem nového školního roku odevzdají je učitelům, kteří dotčené žáky dostanou ve svou správu, aby veškeru svou činnost paedagogicko-didaktickou mohli úplně podle jednotlivých individualit svých žáků zařídit.

Ředitelé budou katalogy bedlivě přirovnávat s dřívějšími, jakož i s katalogy různých učitelů téže třídy a těchže žákův.“

Krásný příklad takových záznamů uvádí Býňov ve svém spise „Slechtic Th. a Ph. Dr. Sv. Jean de la Salle“ na str. 15., který jest vyňat z katalogu žáků IV. třídy r. 1706.

„François Delevieux, žák 8^{1/2} roku Jest neklidného ducha; povinnosti své koná jen tehdy, když je pod dozorem. Jeho hlavní vady jsou domýšlivost a lehkomyšlnost; chová se však dosti dobře, když si ho učitel dovede získati a povzbuzuje ho k dobrému. Kárání mu prospívá méně, protože je lehkomyšlný. Do školy přichází pozdě a časem dává se nezbednými soudruhy svést k zameškání vyučování, domýšleje se, že zanedbanému snadno se naučí. Jest prostředně příčinný; není-li k němu obrácena pozornost učitelova, zevluje po celé třídě, odpočívá; učí se snadno, avšak pro svoji prostřední příčinnost dvakráte nepostoupí se druhého na třetí stupeň (řádu vyznamenaných). Pod dobrou autoritou jest poslušen; jinak chová se vzpurně. Rodiče milují ho až příliš; projevují nespokojenost, když miláček byl pokárán.“

K tomu ovšem přiložena klasifikace prospěchu v jednotlivých předmětech.

Při pěstění ducha nesmí pravá výchova zapomínati na tělo chovancovo, poněvadž jen ve zdravém těle sídlí zdravý duch.

I v tomto oboru jeví se nám vychovatelská činnost de la Sallova v jasném světle, neboť

6. popřává výchově tělesné patřičného místa.

V tomto ohledu žádá de la Salle určité rozdělení času, který by byl stanoven studiu, jídlu, pohybu a zotavení.

Stálý pořádek, toť prvá podmínka zdárného vývinu tělesného.

Strava budiž jednoduchá, ale zdravá, výživná; po jídle třeba dětem pohybu, aby podporován byl oběh krve a zažívání usnadněno. Doporučuje především časté vycházky¹⁾ na čerstvém vzduchu a takové hry, jimiž tělo se sílí, jako hry míčem, diskem, během. Mimo to naléhavě žádá velkou čistotu, jakož i prostorné a vzdušné vyučovací síně.

Vyvíjení sil tělesných při vyučování nebudiž opomenuto.

Hlavní však význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství jest onen

7. jako zakladatele „Školských Bratří“,

v nichž již po několik století žije a působí a nadále žiti a působiti bude.

---

¹⁾ Cf. „Règles du gouvernement“, pag. 137.

Jak mocně vzrostlo símě sv. Janem de la Salle na poli školství zaseté. nejlépe lze seznati ze statistiky roku 1900 vydané. Dle ní čítala kongregace „Školských Bratří“ 20 000 členů, z nichž 15.000 působilo dle účelu jí vytknutého a 5000 se vzdělávalo.

Počet ústavů ve všech dílech světa obnášel 2015, jež obsahovaly školy obecné a vyšší, pensionáty a sirotčince.

Školy vyšší byly: průmyslové, hospodářské, obchodnické, koloniální, artistické a 45 ústavů ku vzdělání učitelů, z nichž na Rakousko připadaly 3, totiž 1 ve Feldkirchenu a 2 ve Strebersdorfu Vidni XXI.

Mimo to mají „Školští Bratři“ různé školy odborné, vyšší ústavy rolnické; 48 škol, v nichž udílono vyučování všeobecné s doplňovacími kursy technickými i odbornými; 82 obchodnické školy; ve 350 patronátech vychovává se téměř 33 000 jinochův a dítek.

Celkem vychovává kongregace „Školských Bratří“ přes 400 000 osob, zastoupena jsouc ve všech dílech světa, zvláště četně v Americe. Kolik generací odchováno touto zdatnou armádou bojovníků náboženství a pravé osvěty!

A právě tyto úspěchy, zdá se, že byly uslavičným trnem v očích zednářské vlády francouzské, která pomalu sice, ale soustavně počala ukládati o bytí a nebytí „Školských Bratří“ ve vlastní domovině.

Těžkou ránu zasadil jim zvláště Combes, od kterého dle by víc a více Školských Bratří z Francie mizí, aby z větší části blahodárně působili mimo vlast, která se jim odplatila černým nevděkem.

Hned v prvním roce pronásledování — 1904 — odňato „Brařím“ z 1357 škol 805; v roce 1911 zbylo již jen 70¹⁾

Zato zřizeny nové ústavy nejen v sousedních zemích, nýbrž i v Australii.²⁾

Tak vzrostl počet ústavů:

v Belgii . . .	z 62 (roku 1900)	na 87
ve Španělsku .	z 52	108
v Itálii . . .	z 28	41
v Americe . .	z 170	230

Nově zřizeny na ostrovech: Majorce 7, Minorce 2, Kanárských 2, Antilských 7. Mimo to vznikly ústavy v Kongu belgickém, jakož i v Brazílii.

Však jako francouzská revoluce nedovedla símě sv. Janem de la Salle zasazené úplně potlačití,³⁾ tak zajisté i nynější persekuce toho nedocílí, ba naopak, stane se bezděčnou pomocnicí, by dostalo se blahodárného požehnání křesťanské výchovy a vyučování v nejrozmanitějších koutech světa.

Zbývá jen ještě poukázati na význam sv. Jana de la Salle jako plodného paedagogicko-didaktického spisovatele.

Ze spisů jeho uvádím zejména tyto:

1. Zmíněný již „*La conduite des Écoles chrétiennes*“,⁴⁾ který jest v podstatě velmi důkladná praktická methodika všech vyučovacích předmětů.

---

¹⁾ Cf. Gerhard Kahl: „Das Leben des hl. Johann Bapt. de la Salle“, Wien 1918, pag. 45.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem, pag. 44.

⁴⁾ Viz pag. 15.

2. „*Règles communes des Frères des Écoles chrétiennes*“ — to jest snůška pravidel, dle nichž jest se „Školským Bratřim“ řídit, mezi nimiž mnohá týkají se výlučně vyučování a vychovávání mládeže.

3. „*Règles du gouvernement*“ — instrukce pro různé představené „Školských Bratří“, jako visitátory, inspektory a ředitele.

4. „*Les règles de la bienséance et de la civilité chrétienne*“ — dílko, pojednávající o zdvořilosti a dobrých mravech, obsahující předpisy o moudrém pěstování zdraví a tělesných sil. Je to dílo prvé svého druhu.

5. „*Les devoirs d'un chrétien*“ ve formátu veliké osmerky o 350 stranách. Od roku 1703 do r. 1877 dožil se spis 216 vydání a jest opatřen pěknými ilustracemi.

6. „*Méditations pour tous les dimanches de l'année*“.

7. „*Méditations pour le temps de la retraite*“ — obsahují rozjímání o životě reholním vůbec a „Školských Bratří“ zvlášť. 16 rozjímání jedná výhradně o škole, o výchově a vyučování.

8. „*Les douze vertus d'un bon maître*“ pojednává o ctnostech, jež de la Salle na svém učiteli požaduje. Jsouť obsahem dokonalosti učitelské.

9. „*Registre*“ — sbírka vzorků smluv a obchodní korespondence.

Vzácné pokyny a rady ohledně různých předmětů vyučovacích zanechal ještě v jiných spisech, jakož i v četných zachovaných dopisech¹⁾ a nevytisknutém dosud manuskriptu.

¹⁾ Dr. Speil čítá jich 34, viz ibidem pag. 560.

III. Zásluhy sv. Jana de la Salle o školství.

Velký má tedy význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství, jak jasně plyne z předchozího pojednání; však neméně jsou i jeho zásluhy o školství.

Krátce dají se pak tyto shrnouti následovně:

Sv. Jan de la Salle:

1. Jest tvůrcem vlastní obecné školy.
2. Jest zakladatelem prvního ústavu ku vzdělání učitelů.
3. Zřídil školy reálné, průmyslové, řemeslné, hospodářské a obchodnické.
4. Zvelebil školní docházku.
5. Spořádal dohled ke školství a jeho správu.
6. Dobil si prevelikých zásluh jak:
  - a) o metodu školního vychování, tak i
  - b) o metodu učebnou.

1. De la Salle je tvůrcem vlastní obecné školy, protože latinu zakázal co nejpřísněji a mateřštinu položil za jediný základ školního vyučování. Tím odloučil se docela od dosavadního rozvoje školství francouzského.

Až do doby sv. Jana de la Salle bylo po celé Francii zvykem, že se vyučovalo čtení na základě latiny.

Dítky dostaly do rukou latinské knihy, ze kterých se přiučovaly slabikování.

A teprve když to šlo jakž takž v řeči latinské, počínalo čtení v mateřštině. Není tedy divu, že takovým způsobem po 4 až 5 letech teprve dítky čtení se přiučily.

Jako důvody pro tuto novotu, proti níž mnozí brojili, uvádí: „Čtení frančtiny přináší mnohem větší užitek, disponuje ke čtení latiny, což nemůže se říci o latině, jelikož nikterakž nepřipravuje na čtení frančtiny, čehož nejlepším dokladem jsou mi dítky, které v mateřštině se naučily dobře čísti, neboť čtou pak bez námahy a obtíží i latinu. Zcela jinak je to však u těch, kteří jen latinské knihy v ruce měli.

Pro tyto má pak čtení frančtiny všechny obtíže těch, kteří dovedou jen slabiky dohromady sestavovati. A tak se stává, že většina dítek školu opustivších, frančtinu vůbec nic a latinu jen bíděně dovede čísti.

Konečně však jedině mateřština jest vhodným prostředkem, by se třibil rozum dítek, by se šlechtilo srdce jejich; neboť latinské knihy obsahují jen mrtvé slabiky a nesrozumitelná slova; latiny nepotřebují, leč při sledování bohoslužby, frančtiny však ve volných chvílích, v rodině a všude jinde k dobrému a užitečnému čtení.“

Slova, která jasně dokazují, že sv. Jan de la Salle z paedagogických důvodů zavedl mateřštinu

jako vyučovací jazyk, zařízení, které sice ještě po smrti jeho všelijak posuzováno bylo.

Právě až do de la Sallovy školní reformy bylo obecným zvykem, že ve školách farních a svobodných bylo vyučováno počátkům latiny ano i řečtiny.

De la Salle znal dobře moc zvyku, proto zakázal „Bratřím“ své kongregace na všechny časy učiti se a vyučovati latinské řeči.

Tak zachovaly školy „Bratří“ ráz škol obecných a bylo účinně zabráněno, by se nezvrhly ve přípravě školy vyšších ústavů vyučovacích. Armand Ravellet píše v úvodu ku svému dílu: „Le bienheureux de la Salle“ :

„Byly sice školy před ním, kterých tedy Jan de la Salle nezaložil, ale školy jeho jeví se jako světlý bod v dějinách národního školství. Činnost Jana de la Salle nevztahuje se toliko na jednotlivce, nýbrž i na širé vrstvy lidstva. Všecky národní školy, jež dnes pokrývají Evropu, jsou kopie typu, jež vytvořil Jan de la Salle, a co dobrého jest v zákonech školských, není nic jiného nežli nedokonalé napodobení jeho pravidel...“ Jeho velebná a milá postava, jeho skutky vévodí XVII. století; otevírají bránu století XVIII.

2. Sv. Jan de la Salle — zakladatelem ústavů učitelských.

Jednou z největších zásluh sv. Jana de la Salle o školství je ta, že jest zakladatelem nynějších ústavů učitelských.

Když totiž po založení „Školských Bratří“ ústavy jejich víc a více vzkvétaly, není zajisté ku podivu, že

byla velká poptávka po tak výtečných učitelích a vychovatelích mládeže.

Jelikož však zbožný zakladatel těmto přáním zcela a všude vyhověti nemohl, jednak pro nedostatek vlastních členů, jednak též proto, poněvadž nechtěl v nebezpečí osamocení vydati své milé žáky, připadl na myšlenku, zřídit zvláštní učiliště pode jménem „Učitelský seminář“, ve kterém by se vzdělávali učitelé pro školy venkovské. A vskulku byl ústav tento zřízen roku 1684 v Remeši, a *to první toho druhu*, jež dějiny školy vykazují.

Jemu následovaly ústavy roku 1685 v La Fère, r. 1700 v Paříži a r. 1709 v St. Denis.

Byly to první samostatné ústavy ku vzdělání učitelů, spojené se školami cvičnými podle moderního způsobu.

K tomu poznamenává J. Býňov ve svém spise „Šlechtic Th. a Ph. Dr. Sv. Jean de la Salle“, pag. 17: „Jest se nám velice diviti nevědomosti spisovatelův dějin výchovy a vyučování, že o slavném Jennu de la Salle, jenž před 200 lety zřídil školství obecné a střední (reálky) a ústavy ku vzdělání učitelů tak, jak je v době nynější nalezáme, nevědí ničeho více, nežli že založil několik škol a vyučoval pomocí signálu.“ Abychom význam tohoto faktu historického lépe pochopili, a tím též zásluhu sv. Jana de la Salle o školství ocenili, musíme povážiti, v jak zuboženém stavu byly tehdejší elementární školy nejen ve Francii, nýbrž i v sousedním, školami proslulém Německu.

Dr. Friedrich Justus Knecht v díle svém „Der ehrwürdige Johann Baptist de la Salle u. das Institut der Brüder der christlichen Schulen“ píše na str. 59.: „V samém Německu, proslulém školami, leželo školství v XVIII. a XVII. století úplně ladem. Světské vrchnosti, které následkem reformace na sebe uchvátily školství, zanedbávaly je po delší dobu způsobem neomluvitelným. Stát, jenž se považoval pánem školy, nepodnikal ničeho, aby se postaral o zdatné učitele pro ditky lidu. Na mizinu přišedší řemeslníci, propuštění vojáci, zkažení studenti a písaři, kteří již k ničemu se nehodili, zastávali úřad školský.“

A o něco dále píše: „Většina učitelů zastává svůj úřad s velkou nedovedností, poněvadž sami nejsou lépe vychováni, nedovedou nic jiného, než hulákati, křičeti a nadávati, úšklebky tropiti a tlouci a špatným živolem pohoršují mládež.“

A o nic lépe to nevypadalo ve Francii, vlasti sv. Jana de la Salle, který s podivuhodnou prozíravostí a vytrvalostí přiložil ruku k dílu, z něhož vyšlo tolik prospěchu pro výchovu a vzdělání lidu.

Prvý samostatný ústav ku vzdělání učitelů v Německu založen byl r. 1773 ve Würzburgu od knížete biskupa z Ertalu.

Před tím bývaly zakládány na jiných místech ústavy učitelské jako přívěsky gymnasií a reálků.

Sto let tedy napřed, nežli v Německu zřizovány byly odborné školy pro učitele, založil de la Salle vzorný učitelský ústav, kterémuž se ani nedostávalo nejmodernějšího zařízení, cvičných škol totiž, v nichž vyučovali seminaristé (praktické výstupy) pod vedením

zkušeného „Školského Bratra“. K seminářům připojil de la Salle později i přípravky, tak zv. juvenáty.

Armand Ravelet píše v díle svém o sv. Janu de la Salle: „Jeho ústavy ku vzdělání učitelův byly takové, jako jsou nyní v každém departamentu, až na to, že byly zcela bezplatné a pod vedením křesťanským.“

Právem tedy lze nazvati sv. Jana de la Salle tvůrcem samostatných učitelských ústavů.

3. Sv. Jan de la Salle zřídil školy reálné, průmyslové, řemeslné, hospodářské a obchodnické.

Když četné bohaté rodiny z Rouenu, Paříže a jiných měst vyslovily přání, že by své syny docela odevzdaly sv. Janu de la Salle na vychování, založil v St. Joně samostatný vychovatelský ústav pro hochy a připojil k němu vyšší průmyslovou a reální školu.

Vyučování, jež poskytoval, bylo vyšší nežli na školách obecných a měšťanských.

Kromě náboženství vyučovalo se historii, zeměpisu, rhetorice, literatuře, grammatice s orthografií, slohu, vedení knih, účetnictví, arithmetice, počtu diferenciálnímu, integrálnímu, architektuře, kreslení, přírodním vědám, hydrografii, mechanice, kosmografii, hudbě, zpěvu a živým jazykům.¹⁾

K tomu podotýká J. Býňov: „Vzpomeneme-li neúplně shora vytčených předmětů, jimž se v ústavě St. Jonském vyučovalo, nemůžeme zapřítí faktu, že de la Salle založil v pensionátech svých nejen téměř

¹⁾ Cf. Guibert — Histoire de S. Jean B. de la Salle.

úplnou v moderním slova smyslu reálku bez latiny, prvou v Evropě, nýbrž že měl také na mysli ideál moderních škol technických, a jeho pensionáty, jež školami reálnými tvořily od škol měšťanských přechod ke škole vyšší, obsahovaly také počátek moderních technických škol vysokých, jež teprve v letech 1877—1880 v berlínských konferencích nabyly ustáleného jednotného tvaru; neboť dříve ve mnohých směrech značně od sebe se rozlišovaly.¹⁾

A Guibert praví v *Histoire de S. J. B. de la Salle*: „De la Salle vypracoval novou učebnou osnovu, nanejvýš praktickou. Toť jest vyučování moderní, jiné než vyučování gymnasiální uspořádané v každém ohledu Janem de la Salle. „Školští Bratři“ vyučování moderní, reální se zdarem vyvinuli a stát je od nich přejal.“²⁾

M. Buisson pak dí ve svém díle „*Dictionnaire de Pédagogie*“: „Proč bychom toho neuznali, že u „Školských Bratří“ vidíme vznik škol měšťanských a reálních?“³⁾

Ke školám reálním a průmyslovým druží se odpolední školy řemeslné, jež hlásají slávu jménu de la Sallovu.

Prvá taková škola zřízena r. 1699 v Paříži v předměstí St. Sulpice.

V brzku čítala na 200 navštěvovatelův, kteří roz-

---

¹⁾ J. Býňov: „*Šlechtic Th. a Ph. Dr. Sv. Jean de la Salle*“, pag. 42.

²⁾ Cf. *Préface VIII. de la Histoire de S. J. B. de la Salle par Guibert.*

³⁾ Cf. *Croise „L'institut“*, pag. 25.

dělení byli jak dle zaměstnání, tak i dle schopností v různé třídy.

Vyučovalo se vždy v neděli od 12—3 hodin odpoledne a to zeměpisu, účetnictví, geometrii, stavební konstrukci a kreslení.

Ku konci následovalo náboženské poučení. Dr. Friedrich Justus Knecht píše o těchto školách: „Jest téměř k neuvěření, kolik dobrého způsobilo toto nové zařízení a jak přispělo k podivuhodnému zlepšení mravního stavu u většiny mladých lidí.“¹⁾

Z odvětví odborného vyučování nezapomenuto též školství hospodářského a obchodního. Polnosti a sady připojovány ke školám obecným i měšťanským a k pensionátům, zřizovány zvláštní kursy pro vyšší vzdělání odborné, agrikulturní a obchodní.

Právem tedy dí Paul Blanchemain o „Školských Bratřích“: „Podivuhodní jsou to vychovatelé národa, kteří ode dvou století tolik učinili pro vyučování ve Francii a na celém světě! Rolnictví bylo ode dávna předmětem oprávněných snah většiny z nich. Dnes vykazují výtečnou organizaci a šťastné spravování odborných ústavů.“

Vyučování hospodářství dělí se ve tři stupně:

1. při školách obecných a měšťanských;
2. při pensionátech, kdež poskytuje se vyšší vzdělání nežli na školách obecných a měšťanských;
3. odborné ústavy hospodářské.

---

¹⁾ Dr. Friedrich Justus Knecht: „Der ehrwürdige Johann B. de la Salle und das Institut der Brüder der christlichen Schulen“, pag. 94.

Avšak i vědy obchodnické byly pěstovány „Škol-
skými bratřími“. Tak dovidáme se od Guiberta, že
v pensionátě St. Jonském (r. 1705) učili se chovanci
nejen předmětům obecných, měšťanských a reálných
škol, nýbrž i všemu potřebnému pro obchod.¹⁾

Postupem času zřizovali pak „Školští bratři“ kursy,
třídy, odborné ústavy, jichž účelem bylo připravovali
žactvo ke stavu obchodnickému.

Další zásluhou sv. Jana de la Salle o školství
jest, že

4. zvelebil školní docházku.

Cíle toho hleděl dosíci hlavně tím, že kladl co
nejdůrazněji rodičům na srdce jejich mravní povinnost,
aby posílali děti do křesťanských škol. Kolikrát bylo
ho slýchati, an pohnutě volal: „Nemohu pomysli-
ti, bych neplakal, na veliký počet dětí, kterým je nevě-
domost ke zkáze.“

Hlavní a první jeho snahou tedy bylo, by rodiče
škole naklonil. Z té příčiny:

1. spořádal vyučovací plán svých škol co možná
prakticky;

Rodiče vidouce pak, jakého dobrodiní se dělem
jejich dostává, ochotněji a horlivěji posílali dítky své
do škol jim zřízených.

2. dal „Bratřím“ své kongregace důkladné po-
učení, kterak působiti, aby děti nezanedbávaly
školy. „Abychom přetrhli nedbalost rodičů,

---

¹⁾ Guibert, Historie de S. Jean B. de la Salle, pag 402.

zvláště rodičů chudých." tak napomíná své duchovní syny. „musíme

- a) především s nimi mluvíti a upozorniti je na jejich povinnost, aby posílali děti do školy;
- b) představití jim, jakého bezpráví se dopouštějí na dětech, když jich nedávají cvičiti ve čtení a psaní;
- c) znázorniti jim, jak tato jejich nedbalost může dětem velmi škoditi a že tyto nikdy nejsou schopny k nějakému úřadu, neumějí-li čísti a psáti;
- d) vysvětliti jim, jak může býti nedostatek vyučování jejich dětem na velkou škodu ve věcech potřebných ku spáse;
- e) poněvadž tací rodičové dostávají obyčejně almužnu, nutno podati faráři seznam oněch dětí, které zanedbávají školu, v němž se udají jejich jména, věk a byt, aby se jejich rodičům nevydávalo již almužny a oni byli nuceni a zavázáni, by své děti do školy posílali;
- f) zvláště však se vynasnažovati, nakloniti si děti: proto přičiňujte se o to, aby toužily po škole jako po odměně a milovaly ji jako dobrodiní."

„Snažte se připoutati je ke škole," tak praví na jednom místě, „a nakloniti je k ní všemi prostředky, kterých opatrnost skýtá, to bude míti často dobrý výsledek, nebo děti, bývají obyčejně modlami rodičů, pročť dostačí dychtivost dětí po škole, aby rodiče byli ponuknuti posílati je tam." Ano, de la Salle činí učitele zodpovědným za zanedbávání školy, neboť praví: Mrzí-li, škola děti pochodí to obyčejně odtud, že učitel

má tuze málo zkušenosti a horlivosti nebo nedosti taktu a povolání.

5. Sv. Jan de la Salle spořádal dohled ke školství a jeho správu,

toť jeho další zásluhou.

Dle zřízení, jež sv. Jan de la Salle dal své kongregaci, bdí nad jednotlivými školami ředitel.¹⁾ nad řediteli a školami celé provincie visitátorové,²⁾ nad visitátory pak a nad všemi školami kongregace generální superior,³⁾ kterýž je podporován ve svém úkolu assistenty.

Nařizuje „Bratřím“ ředitele ctiti a milovati jako otce a jemu vydávati počel o svém jednání ve škole i mimo ni.

Ředitel je také školním inspektorem a dohlíží ke všem školám příslušné osady řeholní. Je-li potřeba v jednom domě několika inspektorů, jsou povinni dvakrát lýdně podávati řediteli o tom zprávu, jak každý „Bratr“ svou třídu řídí a pokračují-li žáci.

Zvláštní pozornost má míti ředitel ku praktickému vzdělání mladých učitelů.⁴⁾

Ředitelé, jakož i jednotlivé domy řeholní a školy k nim přináležející navštěvují a přehlížejí ročně visitátorové.⁵⁾

---

1) Cf. Règles communes des Écoles Chrétiennes XI Chapitre.

2) Cf. Règle du gouvernement XIX. Chapitre.

3) Règle du gouvernement, Chap. XII.

4) Ibidem Chap. XXIII., article 7.

5) Ibidem Chap. XIX., article 5.

Ústřední řízení pak veškerého školství je v rukou generálního superiora, voleného „Bratřími“ nepřímou volbou doživotně.

Přihlédneme-li k tomu zřízení ohledně dohledu na školství, jakož i správě jeho tak důmyslně sestavené, poznáváme na první pohled, že pokus státu organizovati dohled ke školám v našem století je napodobení moudrého a zkušeného zřízení, které de la Salle dal již přede dvěma sty léty své kongregaci.

Tak i na tomto poli školství a vychovatelství kráčí sv. Jan de la Salle v čele, jako vzor organisátora a reformátora školského.

Než de la Salle

6. dobyl si konečně i převelikých zásluh jak

- a) o metodu školního vychování tak*
- b) o metodu učebnou.*

Sv. Jan de la Salle ve svých snahách vychovatelských nespokojuje se pouze vnější kázní; nýbrž žádá výchovu člověka z vnitra. Jelikož však takové vychování je možným jen skrze náboženství, učinil je základem veškerého vychování.

Vůdčimi hvězdami k dosažení vznešeného cíle pravé výchovy jsou mu *bázeň Boží*, jež v písmě sv. sluje počátkem moudrosti, a *lásky Boží*, kterou se naplňuje zákon. Vskutku jedině pravý to základ veškeré křesťanské výchovy, jak již vpředu ukázáno bylo. Odtud i volba jeho vychovávacích prostředků (viz str. 31—39), mezi nimiž modlitba, cvičení náboženská a příklad vychovatelův a učitelův ne poslední místo

zaufňmaři. Velmi důležitým, ano nepostradatelným požadavkem při zdárném vychování jestliť nesporně úcta a vážnost, již vychovatel a učitel požívá u svých svěřenců.

Protože však úcty poručiti nelze, nýbrž ona chce býti zasloužena, musí učitelé a vychovatelé vysoce si vážiti svého povolání a důkladnými ctnostmi svého stavu hodnými se jí státi. Vzorný vychovatel a učitel pojí jistotu s mírností a láskou. „Učitel,“ dí de la Salle, „musí se stříci všeho, čím by se jevil žákům tvrdým a nesnesitelným. Nechaf dle okolností vždy mluví rozhodně, ale bez vášně.

Neukládejž jim těžkého jha, což by prozrazovalo nedobré srdce a málo soudnosti; netvař se k nim pánovitě a hrubě a střež se každého nespořádaného hnutí zlosti a netrpělivosti.“

A na jiném místě píše: „Když děti zanedbávají školu bez potřeby, pochází to odtud, že mají málo přichylnosti ku svému učiteli, ten'o jest odpuzující a neumí jich získati, utiká se jen ku přísnosti a ztrpčuje dětem jejich třídu. Je naši povinností, bychom nakládali dobrotivě a mírně se svými žáky. Opačným jednáním vydáváme se v nebezpečenství, že je od Boha vzdálíme, místo abychom je k němu přitáhli mocnými pouty přichylnosti a lásky.“

De la Salle žádá dále od vzorného vychovatele a učitele, by stálou bdělostí zabraňoval chybám žáků. „Počet,“ tak praví na jednom místě, „který budete vydávati Bohu, nebude omezen pouze na vyučování vašich chovanců, ale bude se vztahovati též

k vaší bdělosti nad jejich chováním, neboť musíte mu složit účet z jejich duší.

Proto prostě Boha o milost, abyste bděli nad svými žáky s takovou péčí, by ani jediný nepřišel na zcestí, kde by duše jeho vzala zkázu."

„Bděte," dí na jiném místě, „nad svými dětmi s velikou bedlivostí, neboť ve třídě je pořádek jen potud, pokud nad žáky bdíme. Tim také zajistíte pokroky žáků. Nic ve třídě nesmí ujíti vašemu oku; bděte zvláště nad novými žáky a nad těmi, jejichž chování působí obavy."

Ohledně ostatních ctností, jichž vzorem učitelé a vychovatelé mají býti svým svěřencům, poukazují na to, co řečeno bylo na str. 25—31. Že nepodceňoval i prostředků přirozených, vyplývá jasně z toho, co řečeno na str. 34—37 o odměnách a trestech.

Leč i zde žádá moudrý náš paedagog velké obezřetnosti, rozvahy a soudnosti.

Tak praví: „Důležitá vlastnost učitelova záleží v tom, že zná dokonale děti, které jsou mu svěřeny a zařídí dle toho své chování k nim. Zkušenost nás učí, že lidé a zvláště děti nesmějí býti vedeny zcela týmže způsobem; jedny žádají více laskavosti, jiné více pevnosti a jistoty; mnohé potřebují veliké trpělivosti, kdežto jiné chtějí býti pobízeny a povzbuzovány; jsou i takové, u nichž je potřebí veliké hany, mají-li býti jejich nezpůsoby napraveny; konečně vyskytují se i takové děti, nad nimiž musíme bděti bez ustání, by nepobloudily a neklesly do záhuby."

Vychovatelské počínání záleží tu na poznání a rozeznání duchův, a to jest jedna z nejlepších a nej-

potřebnějších vlastností, které si učitelé musí vyprositi s nebe modlitbou a která v nich předpokládá jistou soudnost a veliký pozorovací dar."

Však i o *metodu učebnou* získal si de la Salle neskonalých zásluh, neboť zlepšil nejen

- a) *vnější metodu vyučování*, nýbrž i
- b) *vnitřní metodu čili způsob vyučování*.

Bychom však lépe vystihli, v čem vlastně spočívá význam a dosah této novoty, musíme se poohlédnouti po způsobu vyučování tehdejší doby.

Učitel zabýval se v každém jednotlivém předmětu jen s jednotlivcem, poučuje, zkoušeje a opravuje jej.

Každá vyučovací hodina rozdělena byla na právě tolik privátních lekcí, kolik žáků bylo ve třídě.

Že takový způsob vyučování byl nadmíru úmorným pro učitele a k malému prospěchu žactva, jest na biledni.

A co teprve máme říci o kázni a pořádku! Jak asi to dopadalo, lehce si každý domyslí.

A takovému nepořádku učinil de la Salle konec zavedením *hromadného vyučování*. Namítne však někdo: Ale vždyť již Komenský, který zemřel r. 1671, horlil ve své „Velké didaktice“ pro hromadné vyučování, žádaje, by každý učitel všechny žáky současně a najednou vyučoval!

Avšak hlas Komenského zanikl v bouřlivých dobách oněch a spisy jeho zůstaly bez důraznějšího vlivu na způsob tehdejšího vyučování.

Mimo to jest velmi nepravděpodobno, že by sv. Janu de la Salle byly známy spisy Komenského,

a že by na základě jejich školství ve Francii reformoval.

Jisto jest, že de la Salle způsob hromadného vyučování ve školách své kongregace zavedl a upevnil a tím i po celé Francii rozšířil.

V Německu, kde neznali jeho škol, zachoval se *zastaralý návyk* jednotlivého vyučování až do konce XVIII. století jak ve školách městských, tak i venkovských, a v Rakousku byl vypuzen teprve Felbigarovou methodou „společného vyučování“.

Protože tedy de la Salle zdokonalil methodu třídního vyučování a zavedl ji na velké pole, učiniv tak nesmírný krok k lepšímu, může slouiti tato methoda tímž právem *de la Sallovou*, jako se zove methoda vzájemného vyučování Bell-Lancasterovou, protože Bell a Lancaster ji vytříbili a rozšířili. Nepopíratelné výhody této de la Sallovy učebné methody byly skutečně uznány tím, že se jí užívá obecně ještě po 200 letech ve všech vzdělaných zemích.

Jelikož však ve školách Bratrských byli žáci namnoze různého věku a nestejného vzdělání připravného, jež zároveň vyučovati bylo naprosto nemožno, proto rozdělil de la Salle školy dle počtu žákův a učitelů ve dvě třídy nebo i více a v každé třídě zřídil *3 oddělení*:

první pro žáky slabé,
druhé pro pokročilejší a
třetí pro lepší žáky.

„Každé oddělení,“ dí na jednom místě, „ať má své zvláštní místo ve škole tak, aby žáci jednoho oddě-

leni nemísili se, nebo nezaměňovali mylně se žáky druhého oddělení, nýbrž aby se snadno rozeznávali svým místem.

V každém oddělení budete žáci posazeni dle svých prací. Všichni žáci téhož oddělení nechať se vyučují v téže době společně."

„Učitel," tak praví dále, „musí velmi pečovatí o to, aby všichni žáci byli pozorni, aby na př. při čtení všichni tiše četli, když vyvolaný čte nahlas. Proto přerušuje chvílemi čtoucího žáka a káže jiným čísti několik slov, aby je překvapil a se přesvědčil, zda opravdu čtou zároveň."

A podobná naučení dává de la Salle ve svém „La conduite des Écoles Chrétiennes" i k jiným předmětům vyučovacím.

K ulehčení hromadného vyučování doporučuje sv. Jan de la Salle, aby na stěnách školních světnic byly upevněny tabulky abecední a slabikové pro první čtení tak, aby ode všech žáků mohly býti spatřeny. Mimo to ať jsou na návěštních tabulkách umístěny průpovědi o hlavních povinnostech žáků, tak aby poukázáním na ně pořádek a patřičnou pozornost sobě získal.

Jako nejhlavnější prostředek k udržení pořádku a pozornosti doporučuje de la Salle:

1. Nechať učitel se dostatečně postará o ustavičné zaměstnání žáků;
2. by vždy zachovali hluboké mlčení a to po celý čas vyučování.

Nábožné ticho má býti vždy ve škole, učitel má býti vždy na svém místě, a jen nejpotřebnější mluvíti.

Má totiž mluvit jen tehdy, když něco vysvětluje, opravuje a to jen v tom případě, když již žádný žák to učiniti nemůže.

Jak moudrá a užitečná to rada! Kéž by všichni učitelé a kalecheti aspoň v tomto následovali moudrého zakladatele „Školských Bratří“.

Měli by z toho trojí užitek :

1. Předně šetřili by svého vlastního zdraví, neboť příliš hlasité mluvení jest nejvyšší namáhavé a zdraví podrývající.
2. Žáci zvykali by si spíše pozornosti a klidu, nežli v případě opačném.
3. Vzpružení činnosti žákovské udržuje se tímto v rovnováze, ano posiluje se.

A aby mlčení, jemuž náš věhlasný paedagog vším právem připisuje velkého výchovného významu, bylo přerušováno jak možno co nejméně, zavedl de la Salle na svých školách *určitá znamení*, jimiž se nahražují slova.

K těmto znamením slouží příruční nástroj, jenž slove „*signál*“.

Stiskne-li se dřevo, napjaté na signále, vznikne zvuk, který je slyšeti po celé třídě. Signál je hlavně k tomu, by na jediné jeho znamení zraky všech žákův utkvěly na učiteli, a byli upozorněni na to, co jim chce říci.

Kolikrátkoli tedy chce učitel pozornost dětí k sobě upoutati, dá znamení signálem. „La conduite des Écoles Chrétiennes“ poučuje zevrubně, kterých znamení za různých příležitostí se užívá.

Jestliť samozřejmým, že taková znamení zabraňují v četných třídách mnohá vyrušování. Není tedy nikterakž divným, že v jednom z nejpokročilejších orgánů moderní paedagogiky, v časopisu „Freie paedagogische Blätter“, doporučuje a odůvodňuje se zavedení signálů do škol.

Co se tedy líčí jako potřebná novota a zlepšení, to koná se ve školách de la Sallových již po dvě století.

Ku konci nelze nám pominouti mlčením ještě jednoho zařízení de la Sallova. Protože třídy „Školských Bratří“ bývaly často přečetny a jednotliví, málo schopní žáci nemohli pokračovati stejně se svým oddělením, nařídil sv. Jan de la Salle dále, by si učitel vyvolil z lepších žáků pomocníky či *repetitory*.

Úkolem jejich bylo od otevření učebny až do příchodu učitelova a za jiných příležitostí opakovati s dětmi jim ustanovenými úlohu a výklady učitelovy, pomáhati jim učiti se a vyslychati je. O nich praví zcela správně znamenitý náš paedagog; „Tito žáci (repetitoři) budou se sami tím lépe učiti, čím lépe vyučují své druhy.“

Leč i o *vnitřní methodu* či vyučovací způsob získal si de la Salle zásluh nehynoucích.

Hlavní normou veškerého vyučování bylo mu nejen paměť žáků obohacovati, nýbrž i rozum jejich rozvíjeti.

Toť patrno z různých návodů, jakož i praktických pokynů, které dává ohledně jednotlivých předmětů vyučovacích svým duchovním synům.

De la Salle, vyučuje žáky, nevycházel od abstraktních teorií, nýbrž měl na mysli praktické účely. Vždyť ve školách jeho bývaly většinou děti nejnižší třídy lidu, které chtěly a mohly docházeti do školy jen málo let. Bylo se jim tedy naučiti v nejkratší době nejpotřebnějšímu. Musel tudíž učitel pracovat hlavně o to, by vštípil žákům potřebné vědomosti do paměti.

Odtud tedy ony předpisy v „La conduite des Écoles Chrétiennes“ o hojných cvičeních paměti, jakož i o častém opakování.

Přes to však je de la Salle dalek toho, by se paměť vzdělávala na úkor rozumu. Tomu nejvíce do svědčují praktické pokyny ohledně jednotlivých předmětů vyučovacích, o nichž byla zmínka již nahoře. Tak ku př. nespokojuje se de la Salle nikterakž čtením mechanickým, ale žádá čtení výrazného a rozumového.

Při počtech nechť se učitel tu a tam otázkami přesvědčí, zdali žáci jsou pozorni, zdali porozuměli přednesenému učivu. Udělá-li některý ze žáků při počítání chybu na tabuli, nechť ji neopravuje učitel sám, leč by žádný ze žáků toho učiniti nedovedl. Potom však nechť je patřičnými důvody přivede k poznání zaviněné chyby.

Vůbec urguje co nejvíce formu heuristickou, žádaje od „Bratří“, by pokud možno kladli co nejvíce otázek, dle zásady: „Učitel vyučuje, podněcuje žákův a jejich rozum rozvíjej.“ Častými otázkami vzbuzuje totiž samočinnost žákův, jsouce nuceni užívatí samostatně sil ducha svého, tak, až tylo jsou schopny jisté plodnosti.

„Učitel varuj se,“ dí dále de la Salle na jiném místě, „tuze žákům pomáhati, mají-li odpovídati k otázkám, nýbrž povzbuzuj jich, aby nemalomyslněli, ale vyhledávali horlivě, co dle jeho rozumu sami naléztí mohou. Ať se žáci přesvědčí, že lépe podrží ony vědomosti, jichž se domohli vlastní vytrvalou námahou.“

Aby se dopracoval praktických výsledků v tom směru, nespokojí se učitel tím, že jim dává otázky nebo úlohy, by k nim odpovídali a je luštili, nýbrž ukládá jim, aby sami vyhledávali ještě jiných dle svých schopností.

Avšak i k činnosti mimoškolní nabádá sv. Jan de la Salle žáky svých škol, když dí: „Učitel ukládej žákům domácí práce, jako na př. opravené diktáty napsati na čisto. Ať přinášejí žáci s těmito úlohami i jiné návrhy, které vykonali sami dle toho, jak jim naznačil učitel, hledě k jejich schopnostem. Tyto práce buďte pečlivě opravovány!“

Jako hlavní pravidlo při vyučování pravopisu, ku kterémuž dle „La conduite des Écoles Chrétiennes“ řadí i grammatiku a sloh, udává: „Málo pravidel, ale mnoho cvičení!“ I v tomto předmětu měli se žáci dovésti až k samostatnosti.

Ohledně slohových cvičení dbá de la Salle stránky praktické, přihlížeje zvláště ku skládání písemností a obchodní korespondenci.

Tak praví na jednom místě: „Když po nějaký čas žáci napodobovali různé vzory, které jim byly vyloženy, uložil jim učitel, by sami sdělávali a napiso-

vali připovědi, kvitance, účty, dodavací ohlášky, potvrzení a pod.

Rovněž jim ukládej, by napisovali, co si pamatovali z propracovaného úkolu. Jsou-li tu žáci tuze slabí na takové úkoly, napíší bez knihy onu úlohu, které se v minulém týdnu naučili z paměti "

Kdož by nepozoroval, hlavně z tohoto posledního předpisu, že de la Salle usiloval již o to, čemu říkáme *koncentrace vyučování!*

Rovněž i k vyučování krasopisu podává de la Salle v „La conduite des Écoles Ghrétiennes“ zevrubný praktický návod.

Tak praví mimo jiné: „Jest užitečno, bychom začátečníkům ve psaní dali do ruky tyčinky té míry, jako bývá držátko. Na této tyčince uděláme tři zářezy, bychom naznačili místa, kam kladou ony tři prsty, jimiž se drží péro.“

Takovou tyčinkou nebo neořezaným pérem musí začátečníci ve škole i doma pilně se cvičiti, by zvykli péro držeti volně a tělo náležitě.

Aby pak ani při cvičeních krasopisných nezůstávaly hlava a srdce žáků prázdná, žádá sv. Jan de la Salle, aby za vzory braly se věty z Pisma svatého, mravoučné průpovědi a pod.

Jest na biledni, že hlavní a velikou péči věnoval de la Salle vyučování náboženskému.

Žádá, by se mu $\frac{1}{2}$ hodiny denně učilo. Ohledně metody, tu výslovně si přeje, by vůdčí místo zaujímalá metoda katechetická.

Učitel nemá při vyučování náboženství mluvit jako kazatel, nýbrž spíše otázkami, jak hlavními tak i podřízenými, žákům vysvětliti, čemu je naučiti chce.

Zvláštním zdá se býti ještě to, že žádá, by každé vyučování náboženství započalo zpěvem duchovní písně, což pokládá za výborný prostředek přivést žáky do patřičné nálady.

Obsahovala tedy *učebná osnova* de la Sallova pro školy obecné kromě náboženství čtení, psaní, počty se znalostí soustavy měr, peněz a vah, mluvnici, pravopis, sloh se skládáním písemností a obchodní korespondencí, kreslení a zpěv.

Postrádáme v ní realie, čemuž se však nelze diviti; neboť povážíme-li, že za časů de la Sallových vstupovali žáci později do školy a opouštěli ji dříve, nežli dnes, přiznáme zajisté, že to nebyla malá úloha, by ona osnova byla probrána s takovými žáky za několik málo let.

Směr této osnovy je formální a materiální. Jednak má býti rozum žáků vyvinut potud, aby byli schopni sami dále se vzdělávati, jednak mají si osvojit všecky vědomosti a zručnosti, kterých potřebují ve svém povolání jako křesťané a dělníci neb řemeslníci.

Co se týče *přírodovědy*, schází v horní osnově jednak, protože bylo docela nemožno zvláště se s ní obírat za tehdejšího stavu školství, jednak protože přírodní věda vůbec neměla tenkrát takového významu, jako dnes.

Mnohem podivnějším může se však zdáti, že schází i *děje- a zeměpis* v jeho osnově.

Víme však z předchozího pojednání, že de la Salle cenil nemálo tento učebný předmět a že jej zaváděl všude, kde žáci chodili déle do školy.

V pozdějších vydáních „La conduite des Écoles Chrétiennes“ *pojat děje- i zeměpis* jako zvláštní předmět vyučovací.

Že pak „Školští Bratři“ nejsou nepřístupnými pokrokům vychovatelství a zejména didaktiky, při tom trvajíce na pravidlech své kongregace, na duchu a vychovatelských zásadách svého sv. zakladatele, jasně dokazují slova z oběžníku, jež napsal „Bratřím“ generální superior Bratr Irlide 15. června 1878, v němž mimo jiné čteme: „Budte ubezpečeni, že potřebujeme nepopíratelných úspěchův, abychom přivodili svým ústavům čelný zástup žákův a upoutali je k nim. Prostřednost měla by v zápětí menší návštěvu, a nedostatek žactva v našich školách přivodil by nejdříve mdlobu a nevážnost a pak neodvratně brzkou zkázu. Zájem náboženství tedy žádá neopomíjeti ničeho, bychom zachovali, ano rozmnožili výhody a dobrou pověst našich škol, t. j. abychom získali nebo zachovali jak důvěru rodin, tak účastenství a ochranu různých úřadů školních.

K tomu je třeba, jak snadno pochopujete, abyste všichni, moji nejmilejší bratři, zvláště vy mladší, snažili se horlivě o všechny ctnosti a vědomosti, jež činí učitele dobrým.

Naše vyučování musí býti více než kdy jindy na všech stupních *methodické, důkladné a příhodné různým potřebám* oněch vrstev národa, jimž je určeno.

Nepopíratelné služby, které prokazujete společnosti, a stkvělé úspěchy vašich žáků jsou vaší jedinou vhodnou odpovědí na utržení špinavého tisku.

Přesné a správné šetření jak našich svatých pravidel, tak i zákonů, dekretův a nařízení, jež pořádají obecné školství, jest nejjistější prostředek, jímž odmítnete každou spravedlivou a odůvodněnou žalobu, a nejlepší obrana proti takovým útokům, jež vznikají z nespravedlivých předsudků proti náboženství, které rozšiřovati jest naše povinnost a naše výslovné poslání.

Veřejné moci mají nepopíratelné právo dávatí zákony, kterak jest organisovati vědecké i literární vyučování, podřídití je dobré správě, zvelebovati jeho pokroky, stanoviti jeho úspěchy atd.

Řehole, které náležíme, je daleka toho, by se vymykala povinnostem a závazkům jiných učitelův; ano, ukládá nám přísně, bychom ostatním učitelům byli příkladem největší poslušnosti a správnosti ve všem, co neodporuje zákonům Božím anebo církevním, nebo pravidlům a duchu naší kongregace."

Nehynoucích tedy *zásluh* získal sobě sv. Jan de la Salle o školství vůbec, zvláště však o školy obecné; pročť jest *význam jeho* v dějinách vychovatelství a vyučování nepopíratelně veliký.

Jelikož však tento nevíce a nejvýznaměji jeví se v tom, že založením své kongregace žije a žíti bude ve svém díle, skýtaje požehnání dobré výchovy jakož i důkladného vzdělání nesčetným dítkám chudiny, nebude zajisté nemístným, by na konci tohoto dílka

aspoň stručně vyličeána byla činnost duchovních synů de la Sallových v české vlasti, jakož i v zemích jí nejbližších.

Kterak mocně vzrostlo símě sv. Janem de la Salle na poli výchovy a vyučování zaseté, na celém téměř okršku zemském, poukázáno již v části předchozí (viz str. 41.). Budiž zde nyní aspoň přehledně podána blahodárná činnost „Školských Bratří“ v bývalém Rakousko-Uhersku a v republice československé.

IV. Závěr.

Činnost „Školských Bratří“ v bývalém Rakousko-Uhersku a v republice československé.

A)

Do bývalého Rakouska přišli první „Školští Bratři“ ze sousedního Německa, kde již r. 1850 byli zřídili první školu v Koblenci a později r. 1856 i sirotčinec v Kemperhofu u Koblence.

Roku 1857 byli povoláni ministerstvem vnitra do Rakouska. Od této doby počaly ústavy jejich v různých zemích tehdejšího mocnářství nejen se šířit, nýbrž i mohutněti a kvést, tak že během několika jen desíletí obnášel počet ústavů jejich daleko přes 30, mezi nimiž i 3 ústavy ku vzdělání učitelů, jakož i 2 školy obchodní.

Stůž zde tedy chronologicky sestavený, stručný popis aspoň nejčelnějších ústavů, jež „Školští Bratři“ buď sami zřídili aneb k jejichž zřízení povoláni byli.

Prvním ústavem, jehož správu převzali, byl tehdejší c. k. sirotčinec ve Vídni.

1. Chlapecký (bývalý c. k.) sirotčinec ve Vídni XIII.

Zakladatelkyní ústavu stala se císařovna Marie Terezie, která nejen vícero již stávajících založení sloučila a svými novými rozmnožila, nýbrž i v celek spojila zakládající listinou datovanou ze dne 16. září 1763 a takto trvání jejich zajistila.

Roku 1857 odevzdal místodržitel Emminger řízení ústavu „Školským Bratřím“.

Pro dívky, jež až do tohoto roku, v tomže ústavě ubytovány a vychovávány byly, zřízen zvláštní ústav v Judenově a odevzdán správě ctihodných sester sv. Františka. Jelikož však „Školští Bratři“ neměli s počátku dosti zkoušených sil, převzali v první době jen dozor nad chovanci; během času však i vyučování jak na obecné škole, tak i na nižší reálce a přípravce. Tato však byla již r. 1859 zrušena, kdežto předešlé dle nového školského zákona ze dne 14. května 1868 změněny v Stridni školu obecnou a Stridni školu měšťanskou. S počátku bylo „Školským Bratřím“ při jejich působení v sirotčinci zakusiti a přemáhati přemnohých protivenství, leč brzy získali si důvěru obyvatelstva, tak že velký počet dítek i nejvznešenějších kruhů byl jejich výchově svěřen.

Roku 1881 stal se ředitelem ústavu „Bratr Eucherius Haas“, jenž pro svou meze neznající obětavost, jakož i pro svou trpělivost a pečující lásku právem otcem sirotek nazván býti může.

Řídil ústav po 31 let. Posledním jeho činem bylo přeložení ústavu z IX. okresu do překrásné novostavby

ve Vídni XIII. Za své zásluhy dostalo se mu četných vyznamenání.

2. Soukromá obecná a měšťanská škola ve Vídni XV.

Bratři Antonín a Jakub Langové, chlíce hochům a dívkám své rodné obce popřáli dobrodiní nábožensko-mravního vychování, zřídili k tomu účelu dvě školy.

Školu pro dívky odevzdali vedení chudým „Školním Sestrám de Notre Dame“, školu pak chlapeckou svěřili řízení „Školských Bratří“. Tato byla dne 5. října 1869 se 17 žáky otevřena. Malý to zajisté počátek! Když však roku 1895 slavila 25leté jubileum svého trvání, čítala již 760 žáků. Jak skvělý to důkaz její zdatnosti a obliby!

Ve školním roce 1889/90 připojena k dosud 5třídní škole obecné 3třídní škola měšťanská, která roku 1918 rozšířena byla o 4 třídu škol měšťanských, čítající již v prvním roce na 45 žáků.

Při každé třídě školy obecné stává paralelka, tak že nyní čítá škola 14 tříd s 830 žáky. Příštím rokem chystá se oslavit své 50leté trvání.

3. Chlapecký sirotčinec „Norbertinum“ v Tulnerbachu.

Ústav děkuje svůj vznik „Katolickému sirotčímu spolku“, jenž se ustavil ve Vídni roku 1877 za tím účelem, by u chudých a opuštěných dítek zastával otce a matku, by je chránil před nouzí a poskytl jim dobré výchovy.

Roku 1878 přijato 72 dětí a nákladem spolku vychováváno v různých ústavech. Roku pak 1880 zřízen pro chlapce ve zvláště k tomu účelu najatém domě v Pressbaumu ústav, kterýž pojmenován „Norbertinum“. Představenstvo spolku, požádavši provinciála „Školských Bratří“, by kongregace převzala výchovu sirotků, předalo ještě téhož roku celý ústav „Bratřím“.

A tak se stalo, že 25. srpna 1880 „Bratr Irenaeus“ s několika spolupracovníky zahájil svou blahodárnou činnost.

Předně postavena na pozemku 12 jter velikém nádherná přímo novostavba, která různými přístavbami rozšiřována, teprve r. 1890 dokončena byla.

Ústav jest opatřen vším, čeho jest zapotřebí ku zdárné výchově a důkladnému vyučování asi 400 chovanců, jakož i k jejich zaopatření: prostornými učebnami, tělocvičnou, sbírkou učebných pomůcek, hudebnou, vzdušnými ložnicemi, dílnami pro různé řemeslníky, dostatečným obydlím pro učitele, mistry, tovaryše, sluhy, vlastní pekárnou, oekonomií atd.

S ústavem spojené dílny pro obuvníky, krejčí, stolaře, zámečníky, zahradníky jsou nejen k prospěchu sirotčince, nýbrž poskytují přemnohým chovancům příležitosti, by se řádně vyučili řemeslu, aniž by ústav opustiti museli.

Pro tyto jest mimo to zřízena úředně povolená pokračovací škola.

4. Noviciát „Marienheim“ ve Vídni XXI.

„Školským Bratřím“, převzavším řízení tehdejšího c. k. sirotčince, zajisté mnoho záleželo na tom, by své

řady doplňovali způsobilými lidmi z domácího obyvatelstva.

Proto zřídili již v sirotčinci juvenát — pro kandidáty řeholní pod 16 roků staré — noviciát — pro kandidáty řeholníky a scholastikát — pro vzdělání svých kandidátů učitelství.

Když však postupem času mimo sirotčinec převzali řízení dalších ústavů, ukázala se potřeba zvláštního, většího učeliště pro řeholní dorost.

Za tím účelem získali představení „Školských Bratří“ od kláštera Klosterneuburgského tak zvaný „Zámeček“ ve Strebersdorfu u Vídně i s rozsáhlou zahradou, kdež postupně postaveno několik traktů, do nichž pak přeloženy všechny 3 vzdělávací ústavy kongregace, dne 15. října 1886.

Juvenát a noviciát — jako interní vzdělávací zařízení kongregace — změnily se jen potud, pokud přibývalo každoročně nových kandidátů.

Zcela jinak bylo to se scholastikátem který připravoval pro veřejné působení učitelské. Až do pozdních let 90tých získávali scholastikové státoplatná vysvědčení na veřejných ústavech učitelských.

Roku 1897 podána žádost o udělení práva veřejnosti, jež také 15. prosince 1898 příznivě vyřízena byla, tak že v červnu 1899 mohla již prvá státoplatná vysvědčení v scholastikátě samém býti vydávána. Zvláštní radostnou slavností pro celý dům byla oslava svatořečení zakladatele „Školských Bratří“, při kteréžto příležitosti postavena na dvoře ústavu krásná socha sv. Jana de la Salle, již slavnostně posvětil biskup Mayer.

5. Katolický ústav ku vzdělání učitelů ve Feldkirchenu.

Roku 1888 byl tehdejší c. k. učitelský ústav v Brengenci zrušen. To dalo podnět faráři dru Jos. Häusleovi v Tisisu, jakož i vůdčím katolickým kruhům ve Vorarlbergu zřítiti katolický ústav učitelský s internátem. Myšlenka tato byla s nadšením přijata, tak že již 26. listopadu téhož roku začato s prvním ročníkem. Celé vedení ústavu bylo hned od počátku svěřeno kongregaci „Školských Bratří“, který rok od roku se rozšiřoval, tak že v roce 1891 měl kromě přípravy 4 ročníky a dvoutřídní cvičnou školu. V roce 1894 uděleno mu právo veřejnosti. Roku 1899 rozšířen o dvoutřídní školu obchodní a r. 1911 o trojtřídní školu měšťanskou.

Ve školním roce 1917/18 čítal ústav 154 kandidáty, 98 žáků školy obecné a 88 žáků na škole měšťanské. Obě třídy školy obchodní navštěvovalo 92 žáků.

Po dobu trvání ústavu vyšlo z něho 880 učitelů.

S rozšiřováním ústavu provedeno několik přístaveb, z nichž nejkrásnější jest přístavba jubilejní z r. 1913. Ústav jest opatřen nejen vhodnými učebnami, jakož i vzdušnými a prostornými ložnicemi, nýbrž i velmi bohatými pomůckami učebnými, zvláště z oboru přírodovědy, tak že mnohý ústav nemohl by se s ním v tomto ohledu měřiti.

6. Johanneum ve Vídni III.

Ústav založen od pomocného spolku sirotčího r. 1839, byl nejprve určen pro studující a učně, by je

chránil před tolikerym nebezpečím velkoměsta. Studující navštěvovali reálku, gymnasium neb učitelský ústav a studovali pod dozorem a za pomoci „Školských Bratří“. Učňové, od studujících oddělení, navštěvovali ráno své dílny a našli pak večer v ústavě svůj domov.

Roku 1901 přešel ústav v majetek „Školských Bratří“ a zřízena při něm nejprve 5třídní škola obecná a pak i 3třídní škola měšťanská, jimž oběma uděleno právo veřejnosti. V krátké době získal si ústav takového věhlasu, že dosti velké místnosti školní ukazují se nedostatečnými.

7. Sv. Josefský pensionát ve Vídni XXI.

Pensionát tento byl otevřen 1. září 1890 ve Strebersdorfu u Vídne a to se 4 chovanci. Tehdejší, „Školskými Bratřími“ řízenou dvoutrídni školu obecnou navštěvovalo asi 70 žáků externích. Postupem času rozšířena škola na 5-, později 6třídní školu, až v roce 1899 připojena i 3třídní měšťanka. Oběma školám dostalo se záhy práva veřejnosti.

Pro stále a stále přibývajicí chovance nedostačovaly již více dosavadní místnosti, pročež přikročeno v letech 1890/91 ku přístavbě ústavu. Roku 1901 zřízena 2třídní obchodní škola. Poslední přístavba dokončena v r. 1904, když v budově umístěn byl i ústav učitelský i s přípravkou.

Založení ústavu jest dílem v r. 1901 zemřelého ředitele „Bratra Irenaea“, který ústav řídil až do r. 1899.

Největšího pak rozkvětu dosáhl za dlouholetého ředitele „Bratra Servantia“, jemuž se za četné své zásluhy dostalo mnoha vyznamenání.

8. Pensionát sv. Antonína ve Stettenu.

Roku 1892 daroval bývalý starosta stettenský Sebastian Kain dům i s příslušným hospodářstvím kongregaci „Školských Bratří“ pod tou podmínkou, že zřídí tam školu. Tato také s povolením zemské školní rady ze dne 19. března 1894 zřízena a v prozatímních místnostech umístěna.

Nová budova školní byla 1. prosince 1895 vysvěcena a vyučování v ní dne 4. prosince téhož roku zahájeno. Roku následujícího obdržela škola právo veřejnosti.

Později zřízen při škole i pensionát. Roku 1918 přeložena sem 2třídní obchodní škola z Vidně XXI.

9. Katolický vychovávací ústav sv. Josefa v Budapešti.

Ústav založen od dobročinného dámského spolku v Budapešti r. 1896.

Dne 28. října téhož roku ujal se řízení ústavu „Bratr Bernard“ a započal činnost ještě se 4 bratry. Počátek ústavu byl sice velmi skromný, brzy však upoutal na sebe pozornost vyšších kruhů hlavního města, tak že víc a více se upevňoval. Budova ústavní leží na návrší, z jejíž zahrady, ovocnými stromy posázené, jest nádherná vyhlídka na město a údolí Dunaje.

Domácí kaple jest zasvěcena Božskému Srdci Páně, v níž denně se slouží mše svatá.

10. Ústav „Školských Bratří“ v Urmeny v naší republice v župě Nitranské.

Ústav založil a všim potřebným opatřil komitátní lékař dr. Karel Toth.

Vystavěv školu, požádal visitátora „Školských Bratří“, by převzali vyučování na škole jim zařizené. Dne 9. září 1899 odebrali se také 4 členové kongregace do Urmeny a zahájili svou činnost. Brzy získali si důvěru obyvatelstva úplně.

Mimo školu obecnou zřídili též školu pokračovací pro škole odrostlé jinochy. Rovněž ujali se se zdarem zpěvu církevního, který za jejich vedení se nemálo zlepšil.

11. Ústav „Školských Bratří“ v Nyitře-Bajně v naší republice v župě Nitranské.

V červenci r. 1901 vysláni 3 „Bratří“ do Nyitry-Bajny, aby převzali vedení nově zřízeného ústavu, který byl umístěn v bývalé vojenské okresní nemocnici.

Spojeným úsilím faráře Pohla a dra Karla Totha budova zakoupena a shora uvedenému účelu odevzdána.

V září pak téhož roku otevřena 3řídni škola. Později zřízen i juvenát, v němž by noví nastávající členové kongregace vzdělávání byli,

Rozsáhlost budovy poskytla i příležitost k přijí-

ve Vídni XVIII.

Mohutná, moderně zařízená, třípatrová budova, s ústředním topením a elektrickým osvětlením, v níž umístěna jest 5třídní obecná škola a 4třídní měšťanka.

Ústav založen a vystavěn kongregací „Školských Bratří“ r. 1904, byl 18. září téhož roku slavnostně posvěcen.

Právo veřejnosti uděleno škole již roku následujícího.

Škola obecná hledí žáky důkladně připravit k přijímacím zkouškám na střední školy, vzdělávajíc je intensivněji v počtech a jazyku vyučovacím, mezitím co škola měšťanská zvláštní zřetel bere ku školám odborným, jako učitelským ústavům, obchodním školám, vůbec k praktickému životu. Jako zvláštnost ústavu budiž připomenuto, že mohou žáci, již si toho přejí, přes celý den v ústavu zůstat a na úkolech svých pod dozorem učitelů pracovati.

Důkazem velké obliby a věhlasu školy svědčí ta okolnost, že počet žáků daleko přes 500 obnáší. Při ústavu stává Mariánská kongregace jak pro bývalé, tak i pro stávající žáky.

B.

Do republiky československé uvedeni „Školští Bratří“ r. 1898 spolkem „Přátel katolických českých škol Bratrských“. První však a hlavní zásluha o uvedení jejich patří nesporně P. Frant. Žákovi T. J. Tento totiž již v letech 90tých, jako kaplan vinohradský, vy-

nikal všemi vlastnostmi, jež učinily z něho muže populárního a hledaného pracovníka jak na poli vědy bohoslovné, tak i v oboru sociálním. Byly to: vřelá láska k národu, široce rozevřená hlediska v nazírání psychologickém i společenském a neúmorná pracovitost. Cestování, náruživost to duchů mohutných, strhla také jeho a dala mu takto příležitost poznati mnoho ústavů a škol kongregace „Školských Bratří“ v různých státech a jejich činnost. Přesvědčiv se tímto způsobem na vlastní oči o blahodárné působnosti kongregace, dohodl se s generálem řádovým v Paříži o uvedení její do Čech.

Leč na tehdejší veřejné poměry rozvíjejícího se liberalismu a náboženské vlažnosti bylo zajisté úkolem nadmíru těžkým, uvésti praobyčejnými prostředky novou kongregaci řeholníků do Čech a získati ji přízně nezbytné. Výtečné však vlastnosti dp. P. Františka Žáka přišly tu ku pomoci a dílo se vydařilo.

Roku 1892 utvořil konsorcium z vlivných hodnostářů a oblíbených pánů, mezi nimiž byli též dr. Frant. Krásl, světicí biskup, biskup dr. Jos. Doubrava, probošt dr. Frant. Kryštůfek, profesor dr. Matěj Kovář, prof. Jos. Šauer z Augenburgu a kníže-arcib. vikář František Pohůnek.

Konsorcium toto přejalo od dp. P. Frant. Žáka zájem o uvedení „Školských Bratří“ do Čech a založilo k tomu účelu r. 1892 spolek „Přátel katolických českých škol Bratrských v Praze“, kterýž změnil později jméno na „Sv. Václavskou Matici Školskou“. Když pak spolku tomuto podařilo se získati též kardinála Schönborna, uvedena již r. 1898 kongregace

do Čech do prvního svého ústavu — Sv. Václavského pensionátu v Bubenči.

1. Sv. Václavský pensionát v Bubenči.

S obětavostí nejvýše dojemnou vzal na se veškerý práce spojené se zakoupením ústavu tohoto biskup dr. Jos. Doubrava. O získání peněz na rozšíření ústavu postaral se světicí biskup dr. Frant. Krásl.

Rok od roku ústav tento blahodárněji působil a rozkvétal, tak že po 4 letech bylo jeho další rozšíření nezbytno, což se i skutečně stalo.

Pensionát je pro chlapce patřící škole obecné, kteréž si i po přestoupení do střední školy ponechává ve svém studentském oddělení.

Ústavní školu navštěvují také externisté; soustřeďuje vedle dítek chudších značnou část dítek pražského vysokého úřednictva. Bývalí chovanci a žáci soustředění jsou ve „Přátelské sdružení Benilde“. Značná jich část zastává úřady ve službách zemských a školských. Jejich přilnulost k bývalým prvním vychovatelům je z velké většiny trvalá a dojmavá.

Ústav tento odchoval takto na 800 mladých mužů, jimž kyne vlivné postavení.

Sv. Václavský pensionát v Bubenči jest uprostřed rozsáhlých vilových libosadů, souvisejících s královskou oborou; tedy na nejzdravějším místě Velké Prahy.

2. Katolický ústav ku vzdělání učitelů ve Sv. Janě pod Skalou u Berouna.

Stanovy spolku „Sv. Václavské Matice Školské“ hned od založení jeho pod názvem spolek „Přátel

katolických českých škol Bratrských" vytkly si za úkol, založiti katolický ústav ku vzdělání učitelů, podnik to nejvyššího pro náboženské obrození významu, avšak velmi těžký k provedení. Stal se skutkem za 10 let po uvedení „Školských Bratří“ do Čech.

Po rozšíření a finančním zabezpečení prvního jmenovaného výchovného a školského ústavu v Bubenči pracoval spolek houževnatě po 10 let, aby shromáždil potřebný kapitál na stavbu a zřízení imposantního díla „Katolického učitelského ústavu“.

Toto desetiletí bylo pro Sv.-Václavskou Matici Školskou epochou neocenitelného významu, neboť tehda vyzkoušela napětí svých sil, získala sebedůvěru a nabyla současně pevné důvěry v oddanost kněžstva, kteréž vlastně jediné katolické paedagogium dary svými vystavělo a zařídilo.

Založení stalo se r. 1908 otevřením prvního ročníku.

Budova pro katolické paedagogium v Bubenči dostavěna jen z větší polovice; přece však bylo možno umístiti tam všechny 4 ročníky i s internátem. Budova ta je stavbou monumentální a úplně dostavěna jsouc dle plánu, nebude míti sobě rovné na nádheru a množství velikých obrazů a výzdob ze skelné, pestré mosaiky v průčelí ji zdobících.

Ona strhla proto na sebe též zrak kardinála Skrbenského, kterýž ji konečně odkoupil pro své zamilované dílo „Arcibiskupské gymnasium Otců Jesuitů“, když „Školští Bratří“ byli získali pro katolické paedagogium usedlost zámku ve Sv. Janě pod Skálou u Berouna r. 1915. Za dobu prvního desetiletí vzdělali a odevzdali v katolickém paedagogiu „Školští Bratří“

250 učitelů, kteří se soustředili ve „Svazu katolického učitelstva československého“ a v „Mariánské družině učitelů.“

Větší jich díl jsou nadšení pracovníci v duchu sv. Jana de la Salle, se snahou býti pěstiteli výchovy na základech náboženských. Mnozí vynikají i po víceleté již působnosti náboženským duchem a vroucí zbožností.

„Sv.-Václavská Matice Školská,“ „Školští Bratři“ a zvláště kněžstvo obětavé nebylo ani v nejmenším zklamáno ve svých nadějích, vkládaných do vysoce významného díla „Katolického paedagogia“, jehož význam v republikánském zřízení českého státu nabyl větší ještě důležitosti. Nedostatek vlastních profesorských sil řádových, kterýž zvláště za světové války byl citelný, desátým rokem trvání ústavu se končí, neboť místa profesorská budou pak již obsazena vesměs vlastními silami řádovými, jež byly za války narukovány.

Absolventi katolického paedagogia dosahují míst učitelských beze všech obtíží, ba těšili se mnohde pro dobrou pověst svědomité snahy přízně.

3. Válečný sirotčinec „Joanneum“ v Praze.

Třetí ústav „Školských bratří“ je ve středu Prahy. Jest to nynější „Válečný sirotčinec pro sirotky po legionářích a padlých vojínech „Joanneum““ v Praze II., Salmova ulice 8. Před válkou zván byl ústav ten „Asyl učňů a studentský konvikt „Joanneum““. Ústav ten jest rozsáhlý komplex pěti domů. Trvá již 30 let od roku 1888; odchoval za dobu tu na 2000 učňů, kteří

měli v něm svůj internát se 4ročním pobytem a zaopatřením. Vedle toho i studenti tam měli po celou řadu let svůj pobyt a výchovné vedení.

„Školští Bratři“ ústav tento přijali z rukou zakladatele důstojného pána Jana Vlka teprve roku 1906.

Poznali brzy, že potřebuje ústav ten, aby dosáhl cílů výchovných, změny a dovršení v organisaci.

Vhodné příležitosti poskytla k tomu válka světová sama.

Založen tam r. 1915 vedle stávajícího „Asylu učňů“ „Válečný sirotčinec pro sirotky legionářů a padlých vojinů“; tím zřízena projektovaná vhodná příprava i pro „Asyl učňů“ i pro studentský konvikt: ze sirotků, navštěvujících ústavní obecnou školu, rekrutují se učňové a studenti do „Asylu učňů“ a studentského konvaktu; jiní z venčí nejsou přijímáni, tak jest výsledek výchovný zaručen. Z dítek, vedených „Školskými bratry“ od nejútlejšího mládí, lze odevzdat za řadu as 12 let vzorné křesťanské inteligenty a mistry.

Jak již počtem výchovných let naznačeno, ponechávají si „Školští Bratři“ sirotky proti obyčeji jiných sirotčinců přes 14. rok až do let úplného usamostatnění. Jeví se v tom opravdová snaha dosíci cíle; neboť do 14. roku není hoch vychován; samostatným přemýšlením nezpracoval ani výchovných ani náboženských momentů; tak počne činiti teprve po 14. roce; to doba nejvážnější; v tu dá se jinoch nejsnáze svést k lehkomyšlnému životu a k protináboženskému směru a také svůdnictví na něj plnou měrou a s násilím odevšad doráží; to jest v době od 14. do 20. roku;

tehdy potřebuje jiných otcovsky přátelského vedení a ne, aby byl vyhozen z ústavu na pospas, jsa bez vnitřní opory. Proto sirotci zůstanou v ústavu přes 14. rok až do sesamostatnění, to jest až do 18.-20. roku.

Získáním Slovenska do státu českého přibudou k těmto třem ústavům další dva tamější.

Jak již zmíněno, zakládán je při každém ústavě „Školských Bratří“ spolek či sdružení pro bývalé chovance a žáky za tím účelem, aby bylo dosaženo setrvanlivosti v zásadách a mohlo býti působeno ve směru náboženském dále až do utvrzení.

Jsou tak zvaná „Přátelská sdružení“. Toto zařízení jest založeno v řádových předpisech a posledně papežem Piem X. zvláště důtklivě zdůrazněno jako nezbytné, nepostrádatelné doplnění školské výchovy, bez něhož nelze výsledků významných dosíci.

Školy a výchovné ústavy „Školských Bratří“ představují s kníž.-arcib. gymnasiem v Kroměříži a v Bubenči veškeré soukromé katolické školství mužské v československé republice, v níž bude v oboru školství pro katolíky veškerá váha spočívati právě v soukromém školství katolickém. Tak stoupá veliký význam „Svato-Václavské Matice Školské“ v Čechách a její paralelní „Cyrillo-Methodějské Matice“ na Moravě na význam nezbytných pro katolíky československé institucí a stejně i kongregace „Školských Bratří“.

Podpora těchto institucí stává se takovou svatou povinností pro katolíky, jakou byla pro Čechy pod-

pora „Ústředni Matice Školské“. Přehlížejice tedy činnost „Školských Bratří“ v Čechách za první dvacetiletí (1898—1918), doznati musíme, že docílili velmi významných výsledků, ač bylo jim pracovati jednak úplně bez materiálních fondů, jednak v zemi, v níž panující veřejnost společenská není náboženská a náboženské horování se odporem provází. Kéž požehnání Boží provází dílo jejich i nadále v míře co nejhojnější!

Doslov.

Přehlédneme-li pozorně celou působnost sv. Jana de la Salle v oboru školství, poznáváme v něm učitele a vychovatele, organisátora a reformátora školství a vychovatelství v eminentním slova smyslu. --- Úmysl svůj, zlepšiti a povznésti dosavadní způsob vyučování a vychovávání provedl za nejrozmanitějších a největších překážek. Ni hlad, ni nouze nedovedly jej zvrátiti od cesty jednou nastoupené.

Statečně bojuje s předsudky své doby, zneuznáván jsa od přátel a pomlouván od nepřátel svých, vyřilován nadlidskými námahami a obětmi, jedině veden skálopevnou důvěrou v Boha a roznícen jsa láskou k maličkým --- zřekl se nejen veškerého svého majetku a společenského čestného postavení, nýbrž i sám stal se učitelem a vychovatelem chudých.

Na tom však nebylo mu dosti. I budoucím pokolením mělo se dostatí dobrých, svědomitých a na slovo vzatých učitelů. Pročež uzrál v něm úmysl, založiti sdružení mužů obětavých, kteří by jako on veškeré síly ducha a těla svého věnovali vyučování a výchově mládeže. Tak vznikla kongregace „Školských Bratří“, která až dodnes ve všech skoro končinách světa věrně plní úkol, od zakladatele jejího jí vytčený. Kolika ge-

neracím dostalo se od ní nejpečlivějšího výchování a vzdělání! Vpravdě musíme jen přisvědčiti Ambr. de Bonaldovi, že kongresace „Školských Bratří“ je *mistrné dílo moudrosti a znalosti lidí*. — Koho nedojímá, čteme-li, jak A. H. Francke žebral na sirotky a založil pro ně vychovatelnou a jak Pestalozzi, ujímal se otcovsky zanedbaných dětí; ale zde je více než Francke a Pestalozzi!

Sv. Jan de la Salle vynikl nad jmenované vychovatele nejen šlechtností a obětavostí, nýbrž i vlohami organisátorskými.

Pestalozzi musel patřiti na rozpadající se ústavy, jež založil; ve Franckově sirotčinci pak dávno již nevane duch zakladatelův. Kterak jinak je to s dílem da la Sallovým! Nejen že zachováno bylo až na naše časy, nýbrž i zmohutnělo a rozšířilo se po celém téměř okrsku země k blahu, tak četné mládeže, k slavě a k chloubě církve, která právem se smí honositi, že zpíodila tak velikého a plodného vychovatele. Neboť kdo spočítá to nesčetné množství dětí lidu, zejména lidu chudého, jimž se dostalo od duchovních synů la Sallových nejpečlivějšího výchování a poučení? Kdož ocení požehnání, jehož tím účastny se staly rodiny, obce a společnost? Nezasluhuje-li tedy sv. Jan de la Salle, aby počten byl k největším dobrodincům lidstva?

Leč nezapomínejme, že de la Salle organisoval a reformoval obecné vyučování školské tenkrát, kdy stál ještě nijak o ně se nestaral, ano spíše mu překážel, a že když později počal se ujímati obecné vzdělanosti, činil tak napodobováním zařízení církve,

pročež věta, kterou se jmenuje církev Matkou obecné školy, není nikterak pouhou frází!

A uvážíme-li dále, že základem veškeré civilisace a veškerého pravého vzdělání jest náboženství, tu snadno pochopíme, jakých zásluh získal si sv. Jan de la Salle založením své kongregace; neboť co „Školský bratr“, to spolupracovník pravé vzdělanosti — vždyť vzdělávati bez náboženství není pravým vzděláváním lidstva, protože nejvyšší vlohy a pudy zůstávají se zdivočilosti, což není ani jednotlivcům ani společnosti s požehnaním, nýbrž se zkázou.

O, lidské zaslepenosti, jež času nechce poznati a uznati nutnost, aby vzdělávání mělo povahu náboženskou! Bohužel i v naší době nalézáme ještě tolik tak zvaných osvícenců, již brojí proti náboženskému vychovávání a všemožně se vynasnažují zatlačiti neb zcela vymýtliti náboženství z veškerého vyučování a výchovy. Jako bychom neměli dosti smutných zkušeností z všelijakých těch náhražek naší smutné doby, chtějí výchově lidu vnutiti náhražku za statky člověku nejcenější a nejpotřebnější — náhradu za Boha, za víru v něho, za odpovědnost člověka Bohu, za věčnou blaženost. Zapomínají, že člověk, jenž zaplatil srdcem statek svého kusého vědění, zůstává stále nespokojeným tvorem a nebezpečným živlem společenského řádu.

Vyrvi člověku víru v Boha, odstraň vědomí zodpovědnosti, odejmi naději na život posmrtný a odplatu věčnou a pak vychovals sobě individuum nebezpečné celé společnosti lidské! Jak zcela jinak usuzuje znamenitý státník, protestant Quizot, když na sklonku svého života vydal důležité svědectví o potřebě nábo-

ženského vzdělávání a o požehnaném působení „Skol- ských Bratři“, napsav k dějinám své doby o školské otázce tato slova: „Aby vyučování bylo opravdu dobré a společnosti užitečno, musí býti od základu nábo- ženské. A nerozumím jen, aby náboženství mělo v něm určité místo, aby šetřeno bylo ve škole náboženských cvičení: Za takových malicherných a mechanických podmínek nebyl dosud žádný národ nábožensky vy- chován; výchova lidu musí se udíletí a přijímatí v ná- boženském ovzduší, které je veskrze proniknuto nábo- ženskými dojmy a zvyky. Náboženství není studium nebo cvičení, kterému se stanoví určitý způsob, určitá hodina; náboženství je víra, zákon, jenž musí býti po- cifován vždy a všude. Vidí-li kněz, že je podezříván, aneb odlučuje-li se od učitele, pokládá-li se učitel za neodvislého soka knězova a ne za jeho věrného druha, *ta tam je mravní cena školy, a ona se stává skoro nebezpečnou.*“

Zajisté slova, jež by si žádný z průkopníků a horli- telů pro úplné vymýcení náboženství z veškerého vy- učování nedal za rámeček. A co jest příčinou tohoto slepého zášliti k vyučování náboženskému? Odchylna moderních vzdělavců od křesťanského názoru o světě, fanatismus nevěry. A to: nuto čeliti musí býti příkazem pravé výchovy lidu!

Lepších však a spolehlivějších společníků ve své péči o ni nenalezl by stát jak v mužích, kteří pro- dchnuti duchem de la Sallovým, nejlepší své síly obě- tují naději společnosti — dětem.

Špatnou službu prokazují tedy celé lidské společ- nosti všichni horlitélé pro beznáboženskou výchovu,

pro vyloučení náboženství z předmětů vyučovacích. Vždyť výchova bez pevných základů, bez pevné opory náboženství jest budovou postavenou na písku, jež se při nejbližší bouři života zhroučí a rozpadne.

Nechť tedy úctyhodná postava sv. Jana de la Salle, tohoto velikého dobrodince lidstva, naplní všechny čtenáře, zejména kněze a učitele, svatým nadšením pro křesťanskou výchovu mládeže a rozšíří daleko úctu k vychovatelským výtvorům katolické církve.

Dodatek od nakladatele.

Ve velkém českém díle „Dějiny paedagogiky“ *) univer. profesora dra Otokara Kádnera zásluhy sv. Jana de la Salle jsou dosti pečlivě vytýčeny; v ostatní paedagogické literatuře české buď jest úplně opomenut aneb pisatelé (zvláště učebnic dějin paedagogiky jej velmi povrchně, ba i nesprávně posuzují; nečtli ani Kádnera. V úvodě dr. Kádner praví: „Veliké konečně zásluhy v zemích románských i u nás o školství obecné a výchovu dětí chudých i osiřelých získalo si sdružení školních bratří (Frères des écoles chrétiennes), založené po tuhém odporu duchovenstva ve Francii r. 1684 Janem B. de la Salle (1651—1719).“ Dále uvádí: Školní bratří mají řadu myšlenek i institucí originalních: První soustavně zaváděli do škol svých *realie a mateřský jazyk*; první přihlíželi k potřebám praktického života učice i *řemeslům a pracím ručním*; první věnovali péči výchově *opuštěných, opozdilých, duševně slabých, ba i mladistvých trestanců*, snažíce se je vycvičiti v pracích polních i řemeslných a vzdělati v užitečných vědomostech a v náboženství. První ve svých školách pěstovali metodu *simultanní* učice žáky stejného prospěchu společně

---

*) Díl II, atd. str. 245 a následující.

najednou (hromadně); první dávali žákům samým poznatky hledati, nepředkládajíce jim je hotové (*metoda heuristická*): v té věci pro samostatnost myšlení tak důležité teprv po letech později objevují se v Německu a ve Francii snahy analogické. Epochálního přímo významu jest, že první starali se o přípravu učitelů, pro něž r. 1684 otevřeli v Remesi, 1699 v Paříži, 1702 v Saint Denis *ústavy učitelské*. Od nich pocházejí i první nedělní pokračovací *školy řemeslnické*; ba i první *reálka*, zřízena jimi r. 1703 v Rouenu jako ústav bez latiny, v němž učilo se kreslení, řečnictví, účetnictví, stavitelství, mechanice a pod. (německé dějiny paedagogiky nezmiňují se pravidelně o této nejstarší reálce, která předešla podobné pokusy německé).“ Pokračuje dále dr. Kádner v posudcích končí takto: „Zásluhy školních bratří zvláště o výchovu dětí opuštěných a chudých jsou bez odporu veliké; církev, která Baptistu za života nejprudčeji pronásledovala, prohlásila jej teprv r. 1900 za světce.“

Uvedený posudek našeho vědce potvrzuje vzácný rozbor zásluh sv. Jana de la Salle, podaný v tomto spisu spisovatelem a vroucím ctitelem světce drem Mel. Voždou, za nějž jemu Sv. Václavská Matice Školská, co spolek na podporu činnosti Školských Bratří, vřele děkuje.

OBSAH:

Předmluva	3
I. Úvod	5
1. Církev obecné školství založila	6
2. Církev obecné školství spořádala	8
3. Církev přispěla k vývinu školství tím, že v lůně jejím vzniklo množství řádů a kongregací, jež výlučně se věnovaly výchově a vyučování mládeže	10
II. Význam sv. Jana de la Salle v dějinách vychovatelství	14
1. Postavil veškeré vychování a vyučování na jedině pravý základ, uzpůsobení totiž člověka, by dosáhl nejen svého pozemského, nýbrž i nadzemského určení	16
2. Zdůraznil vznešenost, důležitost a zodpovědnost úřadu učitelského	20
3. Požaduje od vychovatele a učitele nejen solidních vědomostí, nýbrž i autoritu ctnosti	24
4. Volí nejvhodnější prostředky k dosažení cíle vychovatelského	31
5. Přihlíží k individualitě žákově	37
6. Popřává výchově tělesné patřičného místa	39
7. Jako zakladatele „Školských Bratří“	39
III. Zásluhy sv. Jana de la Salle o školství	43
1. De la Salle je tvůrcem vlastní obecné školy	43
2. Sv. Jan de la Salle — zakladatelem ústavů učitelských	45
3. Sv. Jan de la Salle zřídil školy reálné, průmyslové, řemeslné, hospodářské a obchodnické	48
4. Zvelebil školní docházku	51
5. Sv. Jan de la Salle spořádal dohled ke školství a jeho	

6. Dobyl si konečně i převelikých zásluh jak	
a) o metodu školního vyučování tak	54
b) o metodu učebnou	57
IV. Závěr	69
Činnost „Školských Bratří“ v bývalém Rakousko-Uhersku	
a v republice československé	69

A

1. Chlapecký (bývalý c. k.) sirotčinec ve Vidni XIII.	70
2. Soukromá obecná a měšťanská škola ve Vidni XV.	71
3. Chlapecký sirotčinec „Norbertinum“ v Tulnerbachu	71
4. Noviciát „Marienheim“ ve Vidni XXI.	72
5. Katolický ústav ku vzdělání učitelů ve Feldkirchenu	74
6. Johanneum ve Vidni III.	74
7. Sv. Josefský pensionát ve Vidni XXI.	75
8. Pensionát sv. Antonína ve Steffenu	76
9. Katolický výchovaci ústav sv. Josefa v Budapešti	76
10. Ústav „Školských Bratří“ v Urmeny v naší republice v župě Nitranské	77
11. Ústav „Školských Bratří“ v Nyitře-Bajně v naší repu- blice v župě Nitranské	77
12. Soukromá obecná a měšťanská škola ve Vidni XVIII.	78

B

1. Sv.-Václavský pensionát v Bubenci	80
2. Katolický ústav ku vzdělání učitelů ve Sv. Janě pod Skalou u Berouna	80
3. Válečný sirotčinec „Joanneum“ v Praze	82
Doslov	86
Dodatek od nakladatele	91

